

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νομίζομεν ὅτι ἐπαρκῶς ἐδοκιμάσθη ὁ περὶ διαγωνισμοῦ τῶν διδακτικῶν βιβλίων θεσμός, καὶ ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα ὅπως τεθῆ πλέον τέρμα εἰς τὰ ἀγαθὰ του.

Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἡ βιβλιοποιία ἔλαβε δι' αὐτοῦ ἀνάπτυξιν τεραστίαν· ὅτι αἱ γραμματικά, αἱ ἱστορίαι, τὰ συντακτικά, αἱ παντός εἶδους ἀριθμητικά καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ βιβλία τοῦ ἱκανῶς ποικίλου προγράμματος τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως πολλαπλασιάζονται εἰς βαθμόν, πείθοντα ὅτι πᾶς Ἕλλην ἔχων ἐν πτυχίον διδασκάλου ἢ ἐν δίπλωμα καθηγητοῦ εἶναι καὶ ἐκ γενετῆς προωρισμένος συγγραφεὺς διδακτικῶν βιβλίων, — συγγραφεὺς δηλαδὴ τοῦ δυσχερεστέρου εἶδους.

Ὅλα ταῦτα τὰ βλέπομεν καὶ τὰ ἀναγνωρίζομεν. Καὶ ἂν δὲ ἤθελον διαφεύγει τὴν ἀντίληψίν μας, ὁ τρομερὸς θόρυβος τῶν διαφορῶν ἐπιτροπῶν τῶν διαγωνισμῶν, ἡ ἀθρόα ὑποβολὴ ὀλοκλήρων διδακτικῶν βιβλιοθηκῶν ἐν χειρογράφοις πρὸς κρίσιν, αἱ ἐνστάσεις, αἱ ἐξαιρέσεις, τὰ παράπονα, αἱ ἐν τῷ τύπῳ διατριβαὶ τῶν διαγωνιζομένων, αἱ ἀμοιβαῖαι ἀντεγκλήσεις, αἱ ὕβρεις, ὅλα ταῦτα ὁμοῦ θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἀφυπνίσουν καὶ νὰ ἐλύσουν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς σφριγηλῆς ζυμώσεως, ἡ ὁποία τελεῖται κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ πνευματικοῦ ἄρτου τῶν ἐκπαιδευομένων ἑλληνοπαιδῶν. Καὶ ὁ ἄρτος οὗτος προσρίζεται διὰ τὰ τέκνα ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους, ἀφοῦ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, διὰ τὰ βιβλία τῆς ὁποίας γίνεται καὶ ὁ πνευματωδέτερος ἀνταγωνισμὸς τῆς βιβλιοποιητικῆς βιομηχανίας, μετέχουν ὅλα τοῦ ἔθνους τὰ τέκνα.

Τοὺς καρποὺς ἐν τούτοις τοῦ συστήματος τούτου τοὺς εἶδομεν, τοὺς βλέπει ἡ πολιτεία, τοὺς βλέπει ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων, καὶ τοὺς αἰσθάνεται ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἀπλῶς ὡς πρὸς τὴν ἀνταλλακτικὴν αὐτῶν ἀξίαν, ὡς πρὸς ὅσα δηλαδὴ καταβάλλει εἰς βιβλία διὰ νὰ διέλθῃ τὸ τέκνον τῆς τὴν δημοτικὴν καὶ τὴν μέσῃν ἐκπαίδευσιν, χωρὶς ὅμως δυστυχῶς νὰ δύναται νὰ ἐνοήσῃ αὐτὴ καὶ τὴν ποιότητά των.

Ἀλλὰ τὴν ποιότητά των τὴν καταγγέλλουν τὰ γενόμενα· οὐδεὶς δὲ ἄνθρωπος δυνάμενος νὰ γνωρίζῃ πῶς παρασκευάζεται ἀλλαγῆ ἢ πνευματικὴ τροφή τῆς σπουδαζούσης νεότητος, μετὰ πόσης εὐσυνειδησίας, καὶ πόσης προσοχῆς τῆς πολιτείας, καὶ πόσον εἶναι αὕτη ἄσχετος πρὸς

βιομηχανικὰς συγγραφικὰς ἐκμεταλλεύσεις, δύναται νὰ ἀποφύγῃ ἀληθῆ ἀποτροπασμὸν πρὸς τὸ σύστημα τῶν ἐν Ἑλλάδι διαγωνισμῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων.

Ἀλλαγῆ ἡ συγγραφὴ διδακτικῶν βιβλίων εἶναι ἔργον τῶν κρατίστων· δημιουργικὴ ἐργασία ὑπερόχων λογίων, οἱ ὅποιοι καταθέτουν ἐν αὐτῇ τὰ φῶτά των, ὅλην τῆς ψυχῆς αὐτῶν τὴν δύναμιν, ὅλην τὴν πρὸς τὸ εὐμέθοδον προσοχὴν, ὅλην τὴν ψυχολογίαν τῆς παιδαγωγίας, ὥστε οὐδὲ ἐν ἰῶτα περιττὸν νὰ παρεισφρήσῃ καὶ οὐδὲ ἐν ἰῶτα χρήσιμον νὰ παραλειφθῆ· ἀλλαγῆ πᾶσα καταβάλλεται φροντίς ὅπως λύθῃ ἐπὶ πάσης ὕλης ἐπιτυχῶς τὸ μέγα πρόβλημα τῆς κατὰ μέθοδον καὶ κατὰ σύστημα διατυπώσεως τῶν ἐνοιῶν πρὸς ἀμεσωτέραν, ἀκοπωτέραν καὶ ἐναργεστέραν ἀντίληψιν τῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα θὰ λάβουν ἀνὰ χεῖρας τὸ βιβλίον. Διότι τὸ νὰ νομίζῃ τις ὅτι ὁ δυνάμενος νὰ διδάξῃ εὐσυνειδήτως δύναται ἐξ Ἰσθῦ εὐσυνειδήτως νὰ εἶναι καὶ συγγραφεὺς διδακτικῶν βιβλίων, εἶναι πλάνη, εἰς τὴν ὁποίαν μόνοι ἡμεῖς ἠθελήσαμεν ἐκουσίως νὰ ὑποβληθῶμεν.

Διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν ὑπάρχουν δημοδιδασκαλοὶ καὶ ἑλληνοδιδασκαλοὶ ἐπιτυχχάνοντες ἐγκρίσεις τριῶν καὶ τεσσάρων, ἐνίοτε καὶ μέχρις ἐξ διδακτικῶν βιβλίων. Ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἐν διαγωνισμῷ λαμβάνει τὴν ἐγκρίσιν τῶν διαφορῶν βιβλίων, ἀποδεικνύεται ἄριστος γεωγράφος συγγραφεὺς, μαθηματικὸς συγγραφεὺς, ἑλληνιστῆς συγγραφεὺς καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλετε ἀκόμη κατ' ἀρέσκειαν, ἀρκεῖ νὰ ἀφορᾷ μάθημα περιλαμβανόμενον εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας τῆς δημοτικῆς ἢ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Οὕτω — χωρὶς κἂν νὰ λάβωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπ' ὄψιν τὰς κατὰ τὴν κρίσιν τῶν βιβλίων καταχρήσεις καὶ τὰς παρεκτροπὰς — δημιουργοῦνται βιβλία ἀκατάλληλα, ἄρθρα ἐξ ἐκάστου εἶδους· καὶ γεννᾶται φανερός καὶ κρύφιος ἀγὼν χρησιμοποίησεως αὐτῶν εἰς τὰ διάφορα διδακτήρια τοῦ κράτους, καὶ συμμαχίαι καὶ ἐπιμαχίαι, καὶ παροχαὶ καὶ ἀντιπαροχαί, καὶ ἐταιρεῖαι ἑτερόρρυθμοι καὶ συμφωνίαι οὐχὶ νόμιμοι. Καὶ δίδεται εἰς τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ — πτωχοῦ κατὰ κανόνα λαοῦ, — σήμερον τὸ δεῖνα βιβλίον, ὡς τὸ καταλληλότερον, φέρον πάντως τὴν σφραγίδα τοῦ τελείου διὰ τῆς ἐγκρίσεως, καὶ παραγγέλλεται αὔριον νὰ τὸ πετάξῃ, ὡς ἄχρηστον, διὰ νὰ λάβῃ ἀνὰ χεῖρας ἄλλο ἐπίσης ἐγκεκριμένον· καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν τὰ αὐτά. Καὶ οὕτω τὰ ἐξοδα τῆς βιομηχανικῆς συγγρα-

φικῆς ἐκμεταλλεύσεως καταβάλλει ὁ μὲν πατήρ εἰς χρῆμα, τὸ δὲ παιδίον εἰς σύγχυσιν πνευματικὴν καὶ διανοητικὸν κάματον, φυσικωτάτην καὶ ἀναπόδραστον ἀκολουθίαν τῆς ἐναλλαγῆς κειμένων.

Τώρα ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰ προηγούμενα, τὰ συνοδεύοντα καὶ τὰ παρακολουθούντα πᾶσαν κρίσιν διδακτικῶν βιβλίων παράπονα, τὰς ἐκρήξεις δημοσιογραφικῶν διατριβῶν, ἠρτυμένων μετὰ περισσῶν ἀμοιβαίων ὕδρων τῶν ἀνταγωνιζομένων συναδέλφων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἐλληνοπαίδων, τὰ ψιθυριζόμενα ἢ βροντοφωνούμενα ἐνίοτε περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν καταρτίζονται αἱ κρίσεις, τὸ θλιβερώτατον φαινόμενον ὅτι πολλάκις διετυπώθησαν ὠρισμένοι ὑπόνοιαι, ὅτι ὑπεβλήθησαν εἰς κρίσιν βιβλία συγγραφῶν παρενθῆτων, εἰκονικῶν, συγγραφῶν κατὰ τὸ σύστημα τῶν ὑπευθύνων συντακτῶν τῶν ἐφημερίδων, ἐνῶ συγγραφεῖς τῶν βιβλίων καὶ πατέρες αὐτῶν ἦσαν κριταί, αὐτοὶ οὗτοι αὐτοκρινόμενοι καὶ αὐτοεγκρινόμενοι, θέλει πεισθῆ ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα, ὅπως σκεφθῆ τὸ κράτος περὶ συστήματος ἄλλου, καταλληλοτέρου καὶ — ἄς μὴ ἀποφύγωμεν τὴν λέξιν— ἠθικωτέρου, διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ πνευματικοῦ ἄρτου τῶν Ἑλληνοπαίδων.

Δὲν ἀγνοοῦμεν, ὅτι ἐδημιουργήθησαν πολλαπλᾶ καὶ πολὺ μεγάλα συμφέροντα διὰ τῆς μεθοδῶν τῶν διαγωνισμῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ὅτι ἡ βιβλιοποιία αὕτη ἀνήχθη εἰς ἐπιχείρησιν βιομηχανικὴν, πολὺ προσοδοφόρον, ὅτι δι' αὐτῆς ἐπήχθησαν καὶ πηγνύονται καθ' ἑκάστην μεγάλην περιουσίαι. Ἀλλὰ γνωρίζομεν ἄφ' ἐτέρου ὅτι τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους καὶ τῆς κοινωνίας εἶναι ὑπέρτερον τοῦ συμφέροντος 50—60 προσώπων, καὶ ὅτι σκοπὸς τοῦ ἱεροῦ λειτουργήματος τοῦ καθηγητοῦ, τοῦ ἐλληνοδιδασκάλου καὶ τοῦ δημοδιδασκάλου δὲν εἶναι ἡ συγγραφικὴ βιβλιοεμπορία.

Καὶ αἰρομένων δὲ ὄλων τῶν ἄλλων ἀτοπημάτων τοῦ συστήματος τούτου θὰ ἦτο ἐπαρκές, ὅπως προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῆς πολιτείας, τὸ φαινόμενον τοῦ ὀξέος ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῆς ἐχθρότητος, ἧτις δημιουργεῖται μετὰ τοῦ κόσμου τῶν διδασκόντων ἐξ ἀφορμῆς τῆς διὰ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ βιβλίου ἐπικρατήσεως ἐν τῷ βιβλιοεμπορικῷ τούτῳ ἀγῶνι, ἅτινα βεβαίως οὔτε εἰς προβιβασμὸν τοῦ ἠθους τῶν διδασκόντων, οὔτε εἰς ἐπίρρωσιν τῆς ἀξιοπρεπειᾶς τῶν συντελοῦν.

Νομίζομεν ὅτι τὸ κατάλληλον σύστημα προκύπτει ἐξ αὐτῆς τῆς ἐναργείας τῶν πραγμάτων, σαφές, ἀπλοῦν, ἀνεπίδεικτον ἀμφισβητήσεως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι θὰ προσβάλῃ διὰ τὸ μέλλον συμφέροντα (οὐχὶ δικαιώματα) ὀλίγων προσώπων.

Ἄλλ' ὑποθέτομεν ὅτι σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως δὲν εἶναι ἡ διὰ τῆς μεθοδῶν τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων δημιουργία ὀλίγων μεγάλων περιουσιῶν ἐκ τῆς ἐμπορίας γραμματικῶν, συντακτικῶν, ἀριθμητικῶν, γεωγραφικῶν, οὐδὲ τῶν ἰχνογραφικῶν, τῶν γεωγραφικῶν πινάκων καὶ τῶν ἀλφαριθμητικῶν ἐξαιρουμένων. — Οὔτε σκοπὸς καὶ προορισμὸς τοῦ διδασκάλου εἶναι ὁ διὰ τῆς ἐπιβεβλημένης βιβλιοεμπορίας πλουτισμὸς.

Τὰ στενὰ ταῦτα συμφέροντα ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ τὰ παρίδῃ ἡ πολιτεία, καὶ νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν ἐθνικὸν συμφέρον, διότι τὸ ὕψιστον τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων ἀφορᾷ ὑγίης ἐκπαιδεύσεως.

Νομίζομεν πεποιθότως ὅτι ὁ καταρτισμὸς τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως πρέπει ἐφεξῆς νὰ εἶναι ἄμεσον μέλημα τῆς πολιτείας, ἡ δὲ ἐκτύπωσις καὶ διάθεσις τῶν βιβλίων τούτων μονοπώλιον τοῦ κράτους.

Ἄφου κανονισθῆ ὠρισμένη ἀποζημίωσις διὰ τὴν συγγραφὴν ἐκάστου τῶν διδακτικῶν βιβλίων εἰς τοὺς δύο τούτους βαθμοὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀπλοῦν ἀντάλλαγμα τῆς καταβληθησομένης ἐργασίας, περὶ τούτου δύναται νὰ προκηρῦσσεται ὁ διαγωνισμὸς, καὶ τὸ ἄριστον ἐν ἐκάστῳ μαθήματι, ἐν καὶ μόνον βραβευόμενον ὑπὸ ἐπιτροπῆς παρεχούσης πᾶσαν δυνατὴν ἐγγύτησιν ἀρμοδιότητος καὶ ἀμεροληψίας, νὰ παρέχῃ δικαίωμα ὑπὲρ τοῦ συγγραφῆος εἰς τὴν ὀριζομένην ἀποζημίωσιν, καθιστάμενον οὕτω κτῆμα τοῦ κράτους, ἀπαρἀλάκτως, ὅπως ἐπὶ διαγωνισμοῦ πρὸς ἐκπόνησιν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων σπουδαίων δημοσίων κτιρίων.

Καθ' ἡμᾶς ἐν τούτοις πρὸς ἀποφυγὴν καὶ ἐν τούτῳ τῶν διαγωνισμῶν καὶ τῶν παρομαρτούντων ἀτοπημάτων, θὰ ἦτο ἐπιπροτιμότερον, ἂν οὐχὶ διὰ διαγωνισμοῦ, ἀλλὰ κατ' ἐκλογὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας καὶ ὑπὸ ἀτομικὴν αὐτοῦ εὐθύνην ἀντιθέτο εἰς ἄνδρας διαπρεπεῖς ἐν ἐκάστῳ κλάδῳ ἐπὶ τῇ κεκανονισμένῃ ἀποζημίωσει ἡ συγγραφὴ τῶν καταλλήλων διδακτικῶν βιβλίων. Προκειμένου δὲ περὶ τινῶν βιβλίων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τούτων ἡ συγγραφὴ θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνατεθῆ σκοπιμώτερον εἰς σωματεῖα, ὡς π. χ. τὸ τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων», τὸ ὁποῖον τόσῃ ἐμαρτύρησεν ἀρμοδιότητα περὶ τὴν ἐργασίαν ταύτην.

Ἄλλ' εἴτε κατὰ τὸν ἓνα τρόπον, εἴτε κατὰ τὸν ἄλλον, τὸ κράτος θὰ γίνεται κύριος τῶν ἐπιλέκτων τούτων βιβλίων (ἐνὸς καὶ μόνου δι' ἑκάστον μάθημα), καὶ τὸ κράτος θὰ ἐκτυπῶνῃ, ἀποτιμᾷ καὶ διαθέτῃ ταῦτα εἰς τὴν βιβλιοεμπορίαν ἐπὶ ὠρισμένῳ κέρδει πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐφ' ὠρισμένην χρονικὴν περιόδον.

Δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἀναπτύξεως τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ συστήματος τούτου.

Οὐδεὶς ἀναρμόδιος, οὐδεὶς ἀκατάλληλος θὰ ἔχῃ τὸ γέρας εἰς τὴν συγγραφὴν διδακτικῶν βιβλίων· ἀφοῦ πλὴν ἄλλων πρὸς τὴν συγγραφὴν ταύτην οὐδὲν θὰ συνδέεται κέρδος ἐκμεταλλεύσεως βιβλιοεμπορικῆς, ἀφοῦ, ὡς προσφυῶς μετωνομάσθησαν, αἱ φυλλάδες δὲν θὰ ἦναι ἐφεξῆς κερδοσκοπικὰ μεταλλεῖα, ἀλλὰ θὰ ἀμειβεται μόνον ἐν δικαίᾳ ἀναλογίᾳ ἡ συγγραφικὴ ἐπὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων ἐργασία.

Τὰ βιβλία, ἅτινα θὰ παρέχονται εἰς τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ, θὰ εἶναι πανταχοῦ τὰ αὐτά· ἡ διδασκαλία θὰ εἶναι ὁμοιόμορφος καὶ θὰ λείψουν αἱ ἐναλλαγαὶ καὶ αἱ ποικιλίαι, ὡς ἐκ τῆς ἐν διαφόροις σχολείοις, ἢ ἐν διαφόροις ἐποπτικαῖς περιφερειαῖς ἐπιλογῆς ἄλλων ἐκασταχοῦ βιβλίων μετὰ τῶν διαφόρων ἐγκεκριμένων. Ἡ τιμὴ τῶν βιβλίων θὰ εἶναι μετριωτάτη, ἀφοῦ τὸ κράτος δὲν θὰ ἐπιδώσῃ βεβαίως διὰ τοῦ μονοπωλίου τῶν διδακτικῶν βιβλίων φορολογικὴν κερδοσκοπίαν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς κοινωνίας ἀπὸ τοῦ ἐνεργεῖα συστήματος. Οὕτω δὲ διὰ τοῦ μέχρι τοῦ κατωτάτου δυνατοῦ ὀρίου εὐώνου τῶν διδακτικῶν βιβλίων θὰ παύσῃ τοῦ νὰ εἶνε εἰρωνεῖα πικρὰ ἢ δῆθεν δωρεὰν παροχὴ τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, διότι θὰ παύσῃ ἡ ἐν πολλοῖς ἀφορητος σήμερον βιβλικὴ φορολογία τῶν ἐλληνικῶν οἰκογενειῶν χάριν τῶν συμφερόντων ὀλίγων ἀτόμων.

Καὶ ἐπὶ τέλους θὰ παύσουν τὰ εἰς πάντα διαγωνισμὸν καὶ εἰς πᾶσαν ἐγκρίσιν παρομαρτούντα σκάνδαλα, τὰ ὁποῖα βεβαίως δὲν εἶναι ἐποικοδομητικὰ τῆς ἀξιοπρεπειᾶς τῶν ὅπως δήποτε μετεχόντων εἰς τὴν κίνησιν τῆς βιβλιοεμπορίας ταύτης μηχανῆς, τῆς ὁποίας τὰς δαπάνας καταβάλλει ἐν τέλει ἐξ ὀλοκλήρου, νοθευομένη καὶ καθισταμένη ἀντικείμενον ταπεινῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἡ πνευματικὴ μόρφωσις τῶν Ἑλληνοπαίδων.

ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

Ο ΕΞΩΛΗΣΙ'

[Διήγημα Ρ. Κίπλιγκ].

Β'

Ἡ Ζούδη — ποῖος δὲν θὰ τὴν ἠγάπα τὴν μικρὰν Ζούδην! — εἶχε τὴν ἄδειαν ἰδιαιτέρως νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸ μαγειρεῖον. Ἐνεῦθεν προσεῖλκε τὴν εὐνοίαν τῆς θείας Ρόζας. Ἀλλὰ παραπλεύρως τοῦ Χάρρη, τοῦ μονάρχιδου παιδιοῦ τῆς θείας Ρόζας, ὁ Μπέμπης ἐφαίνετο περιττεύων, καὶ δὲν εἶχε ἰδιαιτέραν δικαιοδοσίαν εἰς τὴν οἰκίαν.

Τοῦ ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ ἐξαπλώνεται ἐπὶ τοῦ σοφᾶ, νὰ ἀναπτύσῃ τὰ ἀτομικά του φρο-

νήματα ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἢ νὰ ἐξωτερικεύῃ τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας του.

Τὸ νὰ κυλῆται ἐπάνω εἰς τοὺς σοφάδες ἦτο σημεῖον ὀκνηρίας· εἴπειτα κατεστρέφοντο τὰ ἐπιπλα· τὰ παιδία δὲν ἐπρεπε ποτὲ νὰ λαμβάνουν τὸν λόγον· ἀλλὰ νὰ περιορίζονται μόνον εἰς τὸ νὰ ἀκροῶνται τῶν συμβουλῶν, τὰς ὁποίας ἐδίδον οἱ πρεσβύτεροι· με' αὐτὰς θὰ ἐγίνοντο φρόνιμα. Καὶ ὁ Μπέμπης, ὅστις ἄλλοτε ἦτο ἀπόλυτος κύριος εἰς τὸ σπίτι του, δὲν κατώρθωνε νὰ ἐννοήσῃ διατὶ τώρα, εἰς τὴν νέαν του ζωὴν, δὲν τὸν ἐλογάριαζαν διὰ τίποτε.

Ὁ Χάρρης ἐσκάλωνεν εἰς τὸ τραπέζι καὶ ἐλάμβανεν ὅ,τι ἤθελε· ἡ Ζούδη, μόλις ἐπεθύμει τι, τὸ ἐζήτηι, καὶ τῆς ἐδίδετο. Ὁ Μπέμπης δὲν ἐδικαιοῦτο εἰς τίποτε· μόνη ἐλπίς του, μόνον του ἀτήρημα ἦτον ὁ ψαρομάλλης.

Καὶ ἦλθε καιρὸς τοῦ τότε πράγματα εἶχε νὰ κάμῃ ὁ Μπέμπης, ὥστε ἐλησμόνησε νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Ζούδην νὰ ἐνθυμῆται τὴ Μαμά· λήθη συγχωρητέα, διότι ἡ θεία Ρόζα ἤρχισε τότε νὰ τὸν θέτῃ εἰς ἐπικοινωνίαν με' δύο σπουδαιότατα ἀντικείμενα· τὸ πρῶτον ἦτο ἡ ἀφρημένη ἔννοια ἡ καλουμένη Θεός. Ὁ Θεός ἦτον ὁ σύμμαχος, ὁ ἐγκάρδιος φίλος τῆς θείας Ρόζας, ὅστις, κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ Μπέμπη, θὰ ἔστεκεν ὀπίσω τῆς ἐστίας, εἰς τὸ θερμότερον μέρος τῆς οἰκίας. Τὸ δευτέρον ἀντικείμενον ἦτο παλαιὸν μαῦρον βιβλίον, γεμάτο ἀπὸ σημεῖα καὶ ἀπὸ χαρακτῆρας ἀκαταλήπτους.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Μπέμπης, ἐπιθυμῶν νὰ συμβιβασθῇ τὰ πάντα, εἶχε συνδυάσῃ πᾶν ὅ,τι ἔμαθε περὶ τῆς Δημιουργίας, με' ὅσα ἐνθυμῆτο ἀπὸ τὰ ἰνδικὰ παραμύθια, καὶ ἐπλεξεν ἐξ αὐτῶν ἱστορίαν πρὸς χάριν τῆς Ζούδης, καὶ πρὸς μέγα σκάνδαλον τῆς θείας Ρόζας, ἡ ὁποία ἐπὶ τέταρτον ὥρας τοῦ ὑπέδειξεν ὅτι διέπραξε θανάσιμον ἀμάρτημα. Τίποτε δὲν ἐκατάλαβεν ἀπὸ τὴν ἐπίπληξιν αὐτῆν, ἀλλ' ὑπεσχέθη νὰ μὴ τὸ ξανακάμῃ· τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ θεία Ρόζα τὸν εἶχεν εἰδοποιήσῃ ὅτι ὁ Θεὸς ὅλα τὰ ἤκουσε καὶ ἦτο σφόδρα ὠργισμένος.

Ὁ Μπέμπης ἐσκέφθη τότε διατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἦλθε μόνος νὰ κάμῃ τὰς παρατηρήσεις του, ἀντὶ νὰ ἐπιφορτίσῃ τὴν θεία Ρόζα· ἀλλὰ ταχέως ἐλησμόνησε τὸ ἐπεισοδιον. Βαθμηδὸν ἔμαθε νὰ βλέπῃ ἐν τῷ Ὑψίστῳ φοβερώτερον ὄν καὶ ἀπὸ τὴν θεία Ρόζα, ἰστάμενον πλησίον τῆς καὶ ἀριθμῶν τὰ κτυπήματα, τὰ ὁποῖα ἐκείνη κατέφερε.

Ἡ ἀνάγνωσις εἶχε διὰ τὸ παιδίον σπουδαίότητα μεγαλειτέραν τῆς γνωριμίας του με' τὸν Θεόν. Τὸ ἐκάθισαν ἐνώπιον τραπέζης καὶ τοῦ ἔλεγαν: Ἄλφα Βῆτα κάμνει ἀβ. Δέλτα Ἐψιλὸν κάμνει δε.

—Μὰ γιατί; ἔλεγε. Δέλτα εἶνε δέλτα. Ἐψιλὸν εἶνε ἐψιλόν· γιατί κάμνουν τὰ δύο δέ;

1 Ἰδε σελ. 149.

— Γιατί έτσι. Έτσι να τό λές. Έπανάλαβέ το.

Ο Μπέμπης τό επανέλαβε, και επί ένα μῆνα έβασανίζετο με τό καταραμένον βιβλίον, τίποτε μη έννοων από όλα εκείνα που τόν υπεχρέωναν να εἶπη.

Κατά τήν εποχήν αὐτήν ο μπάριμπα Χάρρης, εἰσελθών ποτε εἰς τό δωμάτιον, όπου έμελέτα ο Μπέμπης, επέτυχε παρά τῆς θείας Ρόζας τήν άδειαν να τόν παραλαμβάνη μαζί του εἰς τούς περιπάτους.

Ο θεός Χάρρης όλίγον ώμίλει, άλλ' έγνωρίσεν εἰς τόν Μπέμπη τά περίεργα του Ρόκλιγκτον από τών εἰς άμμου και εἰς ἰλύος ύφάλων μέχρι του μεγάλου λιμένος όπου ήγκυροβόλουν τά πλοία, και τών ναυπηγείων ένθα αἱ σφύραι ούδέποτε άκίνητοῦσι, και του ναυστάθμου και του γραφείου τών άργυραμοιβών με τά στιλπνά χαλκόστικτα γραφεία, όπου κατά τριμηνίαν ο μπάριμπα Χάρρης άντήλλασε τά κυανά τραπεζογραμμάτια με χρυσά νομίσματα, διότι ήτο συνταξιούχος, ως άγωνιστής τραυματίας.

Ο Μπέμπης τόν ήκουε διηγούμενον τά τῆς ναυμαχίας του Ναυαρίνου, κατ' ακολουθίαν τῆς όποιας οἱ ναῦται του στόλου εἶχον μείνει επί τρεῖς ήμέρας κωφοί και μόνον διά νευμάτων συνεννοούντο.

Ητο από τόν βρόντον τών κανονίων, εἰξήγει ο θεός. Έτσι που με βλέπεις έχω 'στό σώμα μου τό κομμάτι μιᾶς μπάλλας' δέν κατώρθωσαν να μου τό βγάλουν. Ο Μπέμπης παρετήρησε τόν μπάριμπα Χάρρη, έκπλαγείς. Δέν έγνωρίζε τί ήτο τό κομμάτι μιᾶς μπάλλας, τήν μπάλλαν άντελαμβάνετο ως έν από τά βλήματα εκείνα του τηλεβόλου που εἶχεν ἴδει άλλοτε εἰς τόν ναύσταθμον, χονδρότερα από τό κεφάλι του. Πώς ο μπάριμπα Χάρρης ήτο δυνατόν να κρατῆ εἰς τό σώμα του ένα τέτοιο πράγμα;

Δέν ετόλμησε να τόν ερωτήσῃ διά να μη δυσαρεστήσῃ τόν φίλον του.

Έως τότε ο Μπέμπης δέν εἶχε γνωρίσει τόν θυμόν, άλλ' ήμέραν τινά ο νέος Χάρρης ήθέλησε να πάρῃ τήν πιξίδα του διά να ζωγραφίσῃ έν πλοίον, ο δέ Μπέμπης διεμαρτυρήθη παραπονούμενος και κραυγάζων. Συγχρόνως παρουσιάσθη ο μπάριμπα Χάρρης και ψυθυρίζων κἄτι διά τά παιδιὰ τών ξένων, εκτύπησε διά τῆς ράβδου του τό άγόρι με τά μαῦρα μαλλιά, τό όποιον ήρχισε να κλαίῃ και να ώρούεται. Η θειά Ρόζα προσέτρεξε και επέπληξε τόν μπάριμπα Χάρρη διά τήν σκληρότητά του πρὸς τό ἴδιον αἱμά του. Ο Μπέμπης εκ τούτου κατεταράχθη και εφρικίασεν όλος.

— Δέν εφταιξα εγώ, εἶπε πρὸς τό άγόρι, ζητῶν τρόπον τινά, συγχώρησιν. Αλλ' ο νέος Χάρρης και ή θειά Ρόζα απεράνθησαν ότι ο

Μπέμπης ήτο ταραχοποιός, και επί μίαν έβδομάδα διεκόπησαν οἱ περίπατοι με τόν μπάριμπα Χάρρη.

Η έβδομάς αὐτή επέπρωτο μεγάλως να βαρύνῃ επί του βίου του Μπέμπη.

Εἶχεν επαναλάβει κατά κόρον τήν φράσιν του μαύρου βιβλίου. «Ο γάτος εἶτανε πλαγιασμένος στό ψαθί, και μπήκε τό ποντίκι».

Έκλεισε τό βιβλίον.

— Τώρα ξέρω να διαβάζω, εἶπεν, ετελείωσε· δέν θα διαβάσω πλέον τίποτε.

Ένῳ δ' απέθετε τό βιβλίον εἰς τό έρμάριον όπου ετοποθετούντο τά βιβλία του σχολείου, εἰξήγαγεν εκείθεν όγκώδη τόμον, επιγραφόμενον «Sharpels Magasine.» Επί τῆς πρώτης σελίδος διεκρίνετο φρικώδες ξυλογράφημα παριστῶν γρύπα· όλίγοι στίχοι εἰξήγουν ότι ο γρύψ εκείνος εἶχεν άρπάσει πρόβατον εἰς χωρίον τι τῆς Γερμανίας, οτε άνθρωπός τις επήλθε φέρων άκινάκην, και εἰς δύο εσχισε τόν γρύπα. Ο Θεός τό ξέρει τί ήτον αὐτός ο «άκινάκης» άλλ' υπήρχεν εκεί ζωγραφιστός ο γρύψ, και ή ιστορία εκείνη ενεκαίνιζε πραγματικῆν πρόοδον, ύστερ' από τόν αἰώνιον γάτον.

«Τί σημαίνει αὐτό; εσκέπτετο ο Μπέμπης· πρέπει να τό μάθω· και ήρχισε ν' αναγινώσκῃ και εἰξηκολούθησε μέχρις οτου του εἰλειψε τό φῶς. Δέν κατελάμβανε τό δέκατον μέρος τῆς ιστορίας, άλλά τόν εἶλκυε τό ότι νέοι κόσμοι θα του άπεκαλύπτοντο από τῆς Ιστορίας τήν συνέχειαν.

— Τί θα εἶπῃ «άκινάκης;» Τί θα εἶπῃ «άμνός;» Τί θα εἶπῃ «ποταπός σφετεριστής;» Τί θα εἶπῃ «θαλέρὸς λειμών;» ήρώτησε τήν θειά Ρόζα, ενῳ επλάγιαζεν, έκπλαγείσασιν. «Κάμε τήν προσευχή σου, και κοιμήσου», του άπεκριθη· και τούτο ήτο ή μόνη διαφώτισις τών μελετῶν του, τήν όποιαν ήδυνήθη να επιτύχῃ ο Μπέμπης.

— Δέν ξέρει άλλον από τό Θεό, και τά τέτοια, εσκέφθη ο Μπέμπης· ο μπάριμπα Χάρρης θα μου τά εἰξηγήσῃ.

Ο μπάριμπα Χάρρης δέν έγνωρίζε περισσότερα, άλλά τουλάχιστον συνωμίλει με τόν Μπέμπη. Έκάθητο διά ν' άκούσῃ τήν ιστορίαν του γρύπος. Έκαστος περίπατος εφερε και νέαν ιστορίαν, καθ' όσον ο Μπέμπης προώδευσεν εἰς τὰς αναγνώσεις του, διότι ή οἰκία κατεἶχε πλήθος παλαιῶν βιβλίων, τά όποια κανείς ποτέ δέν ήνοιγεν, από τά πρώτα ποιήματα του Τέννυσον, άνωνύμως εκδοθέντα, μέχρι τών εικονογραφημένων καταλόγων τῆς Έκθέσεως του 1862 και εσκορπισμένων τινῶν φύλλων τών «Ταξειδίων του Γκιουλιβερ.»

Αφ' οτου ο Μπέμπης κατώρθωσε να σκαλίξῃ μερικά γράμματα, έγραψεν εἰς Βομβάην ζητῶν να του στείλουν «όλα τά βιβλία» με τό πρώτον ταχυδρομείον.

Ο Μπαμπᾶς δέν ήδύνατο ν' αποδεχθῆ τό εἰς βάρος του τραχηγμένον συναλλάγμα τούτο, άλλά του εστειλεν όμως τά Παραμύθια του Γρίμμ και του Άνδερσεν. Άρκετά διά τόν Μπέμπη, αν ήθελαν να τόν άφήσουν ήσυχον. Ηδύνατο κατ' άρέσειεν να μεταφερθῆ εἰς κόσμον ἰδικόν του, όπου δέν θα τόν εφθανεν ή θειά Ρόζα και ο Θεός τῆς, ο Χάρρης και τά πειράματά του, μήτε ή Ζούδη, ή όποία πάντοτε ήθελε να παίξῃ μαζί τῆς.

— Άρσέ με ήσυχο, διαβάζω. Πήγαινε να παίξῃς στό μαγειρείο, έμουρμούριζεν ο Μπέμπης, ή θειά Ρόζα σ' άφίνει να πηγαίνῃς εκεί. Όμως ή Ζούδη. επειδή εβγαζε τό δεύτερο δόντι τῆς, και ήτο θυμωμένη, μετέβη και παρεπονέθη εἰς τήν θειά Ρόζα, ή όποία εἰξέσπασε κατά του Μπέμπη.

— Έδιαβάζα, ήθέλησε να τῆς εἰξηγήσῃ τά πράγματα, ο Μπέμπης. Έχω ανάγκην να διαβάζω.

— Αὐτά δέν εἶνε παρά καμώματα, εἶπεν ή θειά Ρόζα. Όμως εγώ σε διορθώνω. Πήγαινε να παίξῃς με τῆ Ζούδη· και δε θάνοξῃς βιβλίό ολη τήν έβδομάδα.

Η Ζούδη δέν διεσκέδασε διόλου καλά με τόν Μπέμπη, οστις εβραζε από θυμόν. Του εἰκίνησε τήν άγανάκτησιν ή άθλία υπεράσπισις τῆς Ζούδης από τῆ θειά Ρόζα.

— Ξεύρει πῶς μ' άρέσει να διαβάζω, εσκέπτετο, και θέλει να μ' εμποδίσῃ. Μη κλαίῃς, Ζούδη, δε φταις εσύ, σε παρακαλῶ, μην κλαίῃς. Θα εἶπῃ ύστερα πῶς εγώ σ' έκαμα να κλάψῃς.

Η Ζούδη εσφογγίσε τά δάκρυά τῆς και τά δυό παιδιὰ επαιζαν μαζί εἰς τό δωμάτιόν των, που εἰρίσκετο κάτω, σχεδόν ύπόγειον. Εκεί τά εστειλαν μετά τό γεῦμα, καθ' ή ώραν ή θειά Ρόζα εκοιμάτο τόν μεταμεσημβρινόν τῆς ύπνον. Όταν δέν εκοιμάτο, ήρχετο εἰς τό δωμάτιον διά να ἴδῃ αν τά παιδιὰ πραγματικῶς επαιζαν. Αλλά βῶλοι, κουμπάρες, σπιτάκια, κουκλες, στεφάνια, δέν διεσκέδαζαν πάντοτε, μάλιστα όσάκις ήμπορεῖ κανείς να διεισδύσῃ εἰς τόν μαγικόν κόσμον τών παραμυθίων, με τό άνοιγμα μόνον ενός βιβλίου. Και πολλάκις ο Μπέμπης κατελαμβάνετο αναγινώσκων εἰς τήν Ζούδην ή άφηγούμενος εἰς αὐτήν ατελευτήτους ιστορίας. Ητο παράβασις του νόμου, και ενῳ ή Ζούδη απεστελλετο άλλου, ή θειά Ρόζα άφινε τόν Μπέμπη να παίξῃ καταμόναχος.

— Και μη ξεχνᾶς πῶς πρέπει να σ' άκούω να παίξῃς, του ελεγε.

Και τό παιδίον ήναγκάζετο να θορυβῆ, διά να φαίνεται πῶς παίξῃ. Εἰς τό τέλος μετ' άπαραιμιλλου τέχνης εφεῦρε μέσον, δι' οἱ εστήριζεν επάνω εἰς τραπουλόχαρτα τά τρία πόδια τῆς τραπέζης και άφῆκεν ελεύθερον μόνον τό τέταρ-

τον, διά να κτυπᾷ εἰς τό πάτωμα. Τιοιουτοτρόπως με τήν μίαν χεῖρα ήδύνατο να δραμπαλλίξῃ τό τραπέζι, και με τήν άλλην να κρατῆ τό βιβλίον. Οὔτως επραττε μέχρι τῆς ήμέρας καθ' ήν ή θειά Ρόζα τόν κατέλαβεν απροσδοκῆτως εμφανισθεῖσα, και τόν επέπληξε διά τά νέα ψεύδη τά όποια τῆς προητοίμαζεν.

— Αν εἶπαι αρκετά μεγάλος για να λές τέτοια ψέματα, εἶπε— πάντοτε μετὰ τό γεῦμα ήτο περισσότερον κακή, — εἶσαι αρκετά μεγάλος διά να δαρθῆς.

— Μά... μά... δέν εἶμαι... δέν εἶμαι ζῶν. εἶπεν ο Μπέμπης εἰξω έαυτου.

Ένθυμήθη τόν μπάριμπα Χάρρη και τήν ράβδον του και ώχρίασε. Η θειά Ρόζα εκρατοῦσεν όπισθεν τῆς μίαν βέργαν, και ο Μπέμπης εδάρῃ διά πρώτην φοράν επί ζωῆς του. Η θύρα τῆς οἰκίας εκλείσθη, και τόν άφῃσεν εκεί κλαίοντα και μετανοοῦντα, και λαμβάνοντα τό πρώτον ήδη πικράν πείραν τῆς ζωῆς.

Διατί ή θειά Ρόζα κατεχράτο σκληρῶς και άδικῶς τήν δύναμίν τῆς, ώστε να τόν ξυλίξῃ; Η Μαμά και ο Μπαμπᾶς ποτέ δέν θα τό επέτρεπαν. Εκτός αν τῆς εἶγαν δώσει κρυφᾶς διαταγᾶς, ως άφινεν ή θειά Ρόζα να ύπονοῆται. Αλλά τότε εἶχεν όλως διόλου εἰγκαταλειφθῆ. Και έν τοιαυτῇ περιπτώσει, φρόνιμον ήτο εἰς τό μέλλον να εἰξοικονομῆ τήν θειά Ρόζαν. Τόν κατηγοροῦσεν ότι ήθελε να καμῶνεται. Τόν επέπληττε διότι εἶχε καταστενοχωρήσει ένα ξένον κύριον με ερωτήσεις που απέβλεπαν εἰς τόν γρύπα, εἰς τόν άκινάκην, εἰς τούς ήρωας τών παραμυθίων που κατεβρόχιζεν, εἰς όλα τά υπερτέρου διαφέροντος ζητήματα, άτινα ήγωνίζετο να διαφωτίσῃ. Έν τούτοις εκείνος τώρα ταπεινότατα εστοχάζετο πῶς να καταπραύνη τήν θειά Ρόζα.

Τους στοχασμούς του διέκοψεν ο Χάρρης. Εἰσηλθε και εστάθη εἰς απόστασιν απ' αὐτου, και κπετήρησε με περιφρόνησιν τόν Μπέμπη, οστις εμεινεν άκίνητος, με άτακτον κόμην, εἰς γωνίαν του δωματίου.

— Εἶσαι ψεύτης, ψευτάκος, του εἶπεν ο Χάρρης, και θα πῆς εδῶ μέσα τό τσάι σου, γιατί δέν σου πρέπει να εἶσαι μαζί μας. Δέν θα ξαναμιλήσῃς τῆς Ζούδης, ως τήν ήμέρα που θα σου δώσῃ τήν άδεια ή Μαμά· γιατί θα τήν κακομάθῃς. Εἰς με τούς δούλους μόνο πρέπει να συνάξῃς. Η μητέρα τό εἶπε.»

Οἱ λόγοι οὔτοι προεκάλεσαν νέαν κρίσιν δακρύων του Μπέμπη. Και ο Χάρρης απήλθε διά να αναγγείλῃ ότι ο Μπέμπης άκόμη δέν ήτον ήσυχος.

— Αἱ! μά! Ρόζα, εἶπεν ο μπάριμπα Χάρρης, όταν εκάθισε καταστενοχωρημένος εἰς τό τραπέζι. Γιατί δέν άφίνεις ήσυχο τό παιδί; Έν

τούτους όταν εἶνε μαζί μου, εἶνε πολὺ φρόνιμο.

— Τους καλούς του τρόπους τους φυλάει γιὰ σένα μόνο, Χάρρη, εἶπεν ἡ θεὰ Ρόζα· ἀλλὰ πολὺ φοβοῦμαι πῶς θὰ εἶνε ὁ Ἐξώλης τοῦ σπιτιοῦ του.

Ὁ μικρὸς Χάρρης ἤκουσε καὶ συνεκράτησε τὴν φράσιν διὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ εἰς τὸ μέλλον. Ἡ Ζούδη ἐκλάσσε μέχρις ὅτου τὴν διέταξαν νὰ σιωπήσῃ, διότι ὁ ἀδελφὸς τῆς δὲν ἦτο ἄξιος συμπαθείας καὶ δακρύων· καὶ ἡ ἐσπέρα κατέληξεν εἰς τὸ νὰ ἐπανέλθῃ ὁ Μπέμπης εἰς τὴν τραπεζαρίαν, καὶ εἰς τὸ νὰ ὑποστῇ ἰδιαιτέραν διδασχάν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Κόλασις τῶν ἀμαρτωλῶν τοῦ ἀπεκαλύφθη με ὄλην τὴν δαψίλειαν τῶν εἰκόνων, γρονθοκοπουμένων εἰς τὸν στενὸν ἐγκέφαλον τῆς θείας Ρόζας.

Ἀλλὰ τὸ λυπηρότερον διὰ τὸν Μπέμπην ἦτον ἡ μορφή τὴν ὁποίαν ἐνόμισεν ὅτι διέκρινεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Ζούδης.

Καὶ ἀπῆλθε νὰ κατακλιθῇ ἐν βαθυτάτῃ θλίψει καὶ ἐν ἐξουθενώσει. Ἐμοιράσθη τὸ δωμάτιόν του με τὸν μικρὸν Χάρρη, καὶ νέα βασανιστήρια ὑπέστη. Ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ὑπεχρεώθη νὰ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ νεαροῦ αὐτοῦ κυρίου περὶ τῶν ἀφορμῶν, αἱ ὁποῖαι τὸν εἶχον ἐξωθήσει νὰ ψευστῇ, τὸσον θανασίμως νὰ ψευστῇ, καὶ περὶ τῆς τιμωρίας τῆς ἐπιβληθείσης εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς θείας Ρόζας. Καὶ ἐδέησε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν βαθυτάτην του εὐγνωμοσύνην διὰ τὰς χριστιανικὰς συμβουλὰς, τὰς ὁποίας ὁ μικρὸς Χάρρης ἐκρίνεν εὐθετον τὴν ὥραν νὰ τοῦ παράσχη. Καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τοῦ Μπέμπη, τοῦ ἐπονομασθέντος Ἐξώλης.

«Ὅταν κανεὶς πῆ ψέμμα μιὰ φορὰ, εἶνε ἰκανὸς πάντα νὰ λήῃ ψέμματα», εἶχεν ἀποφανθῆ ἡ θεὰ Ρόζα· καὶ ὁ νεαρὸς Χάρρης ἐνόησεν ὅτι ὁ Ἐξώλης τοῦ λοιποῦ ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Τὸν ἐξύπνα τὴν νύκτα, καὶ τὸν ἠρώτα διατὶ ἦτο ψεύτης.

— Δὲν ξέρω, ἀπεκρίνετο ὁ Μπέμπης.

— Τότε δὲ σοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ πῶς πρέπει νὰ σηκωθῆς καὶ νὰ παρακαλέσῃς τὸ Θεὸ νὰ σοῦ δώσῃ ἄλλα αἰσθήματα;

— Ναί... ναί.

— Αἶ, λοιπόν! σῆκω καὶ παρακάλεσε!

Καὶ ὁ Μπέμπης ἐσηκώνετο. Ἠσθάνετο μέσα του νὰ μυκᾶται σφοδρὸν μῖσος ἐναντίον τῶν ὄλων, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων.

Δὲν εἶχε τοῦ λοιποῦ στιγμὴν ἀναπαύσεως. Ὁ Χάρρης κατεῖχε τὴν εὐφροσύνην νὰ τὸν παραπείθῃ με τὰς ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας τοῦ ὑπέβαλλεν ἐπὶ τῶν πράξεών του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας· καὶ πάντοτε σχεδὸν κατῴρθωνε νὰ τοῦ ἀποσπᾷ ἀντιφατικὰς ὁμολογίας, τὰς ὁποίας τὴν ἐπομένῃν πρωίαν ἐσπευδε νὰ μεταδώσῃ εἰς τὴν θεὰ Ρόζαν.

— Δὲν εἶπα ψέμματα, ἤρχισε ν' ἀπολογῆται ὁ Μπέμπης, καὶ περιεπλανᾶτο εἰς κοπιώδεις ἐξηγήσεις, ἐξ οὗ καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐβυθίζετο ἀπεγνωσμένως εἰς τὸν βόρβορον.

Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐξηκολούθει, μέχρις ὅτου ὁ ψυχολογικὸς καταναγκασμὸς, τὸν ὁποῖον ἐξήσκουν ἐπ' αὐτοῦ, τὸν ἔκαμνε νὰ ξεσπᾷ εἰς δάκρυα. Τότε διὰ νὰ τὸν τιμωρήσουν, τὸν ἐσῆκωναν ἀπὸ τὸ τραπέζι.

— Ἄλλοτε δὲν ἦσσαν τόσο κακὸς καθὼς τώρα, τοῦ ἔλεγεν ἡ Ζούδη, φρικιώσα καὶ κατὰ-πληκτος ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ἐγκλημάτων τοῦ Ἐξώλη. Γιατὶ τώρα ἔγινες τόσο κακὸς;

— Δὲν ξέρω, ἀπεκρίνετο ὁ Ἐξώλης. Δὲν θὰ ἤμωνα, ἂν δὲν μ' ἐβασάνιζαν ἔτσι. Ξέρω τί κάνω, καὶ θέλω νὰ τὰ λέω· ὁμως ὁ Χάρρης διηγεῖται πάντοτε τὰ πράγματα ἀλλοιώτικα· καὶ ἡ θεὰ Ρόζα δὲν πιστεύει τὰ δικά μου τὰ λόγια. «ὦ! μὰ ἐσύ, Ζούδη, μὴ μοῦ λὲς πῶς εἶμαι κακός.»

— Ἡ θεὰ Ρόζα λέει πῶς εἶσαι κακός. Τὸ εἶπε καὶ στὸν παπᾶ ποῦ ἤρθε χθές.

— Καὶ γιατί μιλεῖ γιὰ μένα σὲ ὄλους; εἶπεν ὁ Ἐξώλης· ὅταν ἤμωνα στὴ Βομβᾶν, καὶ ἤμωνα κακός, — ὅταν ἔκαμνα ἀταξίες, ἡ Μαμὰ τὸ ἔλεγε στὸ Μπαμπᾶ, καὶ ὁ Μπαμπᾶς μοῦ ἔλεγε πῶς τὸ γνώριζε, καὶ τίποτε ἄλλο. Οἱ ἄλλοι δὲν ἐμάθαιναν τίποτε.

— Δὲ θυμοῦμαι. Ἡμωνα πολὺ μικρὴ τότε· ἡ Μαμὰ σὲ ἀγαποῦσε ὅπως κ' ἐμένα, ἀλήθεια;

— Βέβαια, με ἀγαποῦσε. Καὶ ὁ Μπαμπᾶς με ἀγαποῦσε. Καὶ ὅλος ὁ κόσμος.

— Ἡ θεὰ Ρόζα με ἀγαπᾷ καλῆτερά σου. Λέει πῶς εἶσαι ἕνας Ἐξώλης, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ σοῦ μιλῶ παρὰ ὅταν δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω ἀλλοιώτικα.

— Μοναχὰ ὅταν δὲν ἠμπορῆς νὰ κάμης ἀλλοιώτικα;

Ἡ Ζούδη κατένευσε θλιβερῶς. Ὁ Ἐξώλης ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον ἀπεγνωσμένως, ἀλλ' ἤδη οἱ βραχίονες τῆς Ζούδης περιέζωναν τὸν λοιμὸν του.

— Δὲν πειράζει, Μπέμπη, ἐπιθύρισε. Θὰ σοῦ μιλῶ καθὼς πρῶτα. Εἶσαι ὁ ἀδερφός μου, ἂν καὶ ἡ θεὰ Ρόζα λέγει πῶς εἶσαι κακός, καὶ ὁ Χάρρης πῶς εἶσαι ἕνας φοβητσαίρης. Λέγει πῶς ἂν σοῦ τραβήξω τὰ μαλλιά δυνατὰ, θὰ κλάψης.

— Τράβα τα, νὰ ἰδῆς, εἶπεν ὁ Μπέμπης.

Ἡ Ζούδη τὰ ἐτραβήξεν ἀπαλά.

— Δυνατώτερα, δυνατὰ ὅσο μπορεῖς! Νά! Ἐμένα δὲ με μέλλει, μπορεῖς νὰ μοῦ τὰ τραβᾷς ἔτσι δυνατὰ ὅσο θές; φτάνει νὰ μοῦ μιλήσῃς καθὼς πρῶτα, κ' ἐγὼ θὰ σ' ἀφήσω καὶ νὰ μοῦ τὰ ξεριζώσῃς ἀκόμη. Ἄν ὁμως ἔρθῃ ὁ Χάρρης καὶ σοῦ εἰπῇ νὰ μοῦ τὰ ξεριζώσῃς μπροστά του, θὰ κλάψω, βεβαιότατα!

Τὰ δύο παιδιὰ ἐπεσφράγισαν τὴν συνθήκην των

δι' ἐνὸς φιλήματος· στιγμὴ μεγάλης παραμυθίας καὶ χαρᾶς διὰ τὸν Ἐξώλη.

Χάρης εἰς τὴν μεγάλην του προνοητικότητα καὶ εἰς τὴν φροντίδα του ὅπως ἀποφύγῃ τὸν μικρὸν Χάρρη, ὁ Ἐξώλης ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀνάγνωσίν του ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ. Ὁ μπάριμπα Χάρρης τὸν ὠδήγει εἰς περίπατον καὶ τὸν παρηγορεῖ με τὴν κάπως τραχεῖαν στοργήν του. Αὐτὸς ποτὲ δὲν τὸν ἀπεκάλει Ἐξώλη.

— Αὐτὸ σ' εὐχαριστεῖ, δὲν εἶν' ἔτσι, Μπέμπη; ἔλεγεν· ἄς καθίσω λιγάκι. Βλέπεις, ἀρχίζω νὰ κουράζωμαι.

Μετέβαινε τώρα πρὸς περίπατον εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Ρόκλιγκτον, διὰ μέσου τοῦ ἀγροῦ τῶν γεωμήλων. Ἐπὶ ὥρας ἔμενε καθήμενος ἐπὶ ἐνὸς τάφου, ἐνῶ ὁ Ἐξώλης ἀνεγίνωσκε τὰς ἐπιθυμῖους ἐπιγραφὰς· καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν ὑποσκάζων.

— Σὲ λιγάκι θὰ με πλαγιάσουν αὐτοῦ, εἶπε πρὸς τὸν Ἐξώλη χειμερινὴν τινα ἐσπέραν· καὶ ἡ ὄψις του ἦτο λευκὴ, ὡς ἀργυροῦν νόμισμα τετριμμένον. Ἀλλὰ μὴ λὲς τίποτε τῆς θείας Ρόζας.

Ἵστερον ἀπὸ ἕνα μῆνα ἐλιποθύμησεν, ἐνῶ ἔκαμνε τὸν πρωϊνὸν του περίπατον καὶ μετὰ κόπου ἐπέστρεφεν εἰς τὴν οἰκίαν.

— Βάλε με, ἔστὸ κρεββάτι ἐπιθύρισε· ἔκαμα σήμερον τὸν τελευταῖόν μου περίπατον. Δὲ γλυτῶνω πιά ἀπὸ τὸ βόλι ποῦ εἶναι μέσα.

Τὸν ἐπλάγιασαν. Ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας ἡ σκιά τῆς νόσου ἐκάλυψε τὴν οἰκίαν. Ὁ Ἐξώλης ἠδυνήθη οὕτω νὰ πηγαινοέρχεται χωρὶς νὰ τὸν προσέχουν· μόνον τοῦ εἶπαν νὰ μὴ θορυβῇ. Ὁ Μπαμπᾶς τοῦ εἶχε στείλει μερικὰ βιβλία νέα Ἐζῆσε με αὐτὰ καὶ ὑπῆρξε τελείως εὐτυχής. Τὴν νύκτα ἠδύνατο κατ' ἀρέσκειαν, νὰ ἐξαπλώνεται ἐπὶ τῆς κλίνης του, καὶ νὰ συνομιλῇ καθ' ἑαυτὸν διὰ ταξείδια καὶ διὰ περιπετειάς, ὁ μικρὸς Χάρρης ἐκοιμάτο κάτω.

— Ὁ μπάριμπα Χάρρης πεθαίνει, τοῦ εἶπεν ἡμέραν τινα ἡ Ζούδη, ἡ ὁποία διήρχετο τὰς ὥρας τῆς πλησίον τῆς θείας Ρόζας.

— Πολὺ λυποῦμαι, εἶπεν ὁ Ἐξώλης σοβαρῶς μοῦ τὸ εἶχε πῆ ἀπὸ πολὺν καιρὸ.

Ἡ θεὰ Ρόζα τὸ ἤκουσε.

— Δὲν μπορεῖς νὰ κρατήσῃς αὐτὴ τὴν παλιόγλωσσα; εἶπε παροξυνθεῖσα.

Μακροὶ κύκλοι διεγράφοντο γύρω εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της.

Ὁ Ἐξώλης ὑπεχώρησε καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ δωμάτιόν του, ὅπου ἀπεροφήθη ὑπὸ τῆς μελέτης νέου μυθιστορήματος. Τοῦ εἶχαν ἀπαγορεύσει τὴν ἀνάγνωσίν του, ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ θεὰ Ρόζα ἦτο πολὺ λυπημένη, ὥστε νὰ φροντίσῃ περὶ αὐτοῦ.

— Πολὺ μ' εὐχαριστεῖ αὐτό, ἐσκέπτετο ἐκεῖνος. Εἶνε δυστυχὴς καὶ αὐτὴ. Ἐν τούτοις δὲν εἶπα ψέμματα. Τὸ ἐγνώριζα ἐγὼ· ὁμως μοῦ εἶχεν ἀπαγορεύσει νὰ τὸ εἰπῶ.

Ἐκείνην τὴν νύκτα ὁ Ἐξώλης ἐξύπνησε σαστισμένος· ἦτο μόνος εἰς τὸ δωμάτιον. Ἦκουσεν ὀλολυγμοὺς ἀπὸ τὸν κάτω κοιτῶνα. Ἐπειτα, κατὰ τὴν νύκτα, ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ μπάριμπα Χάρρη· ἐτραγουδοῦσε τὸ τραγοῦδι τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου.

Ἐπλεε μπροστά ἡ Γένοβα,
Καὶ πίσω ἡ Ἀσία,
Κ' ἡ Ἀλβανία ἔπειτα.

— Εἶνε καλῆτερα, ἐσκέφθη ὁ Ἐξώλης, ὅστις ἐγνώριζε τὰς δεκαεπτὰ στροφὰς τοῦ τραγοῦδιου. Ἀλλὰ καθὼς ἐσκέπτετο, ἐπάγωσεν εἰς τὴν καρδουλίαν του τὸ αἶμα· ἡ φωνὴ ἀνυψώθη καὶ ὄξεϊα ἀντήχησεν ὡς συριγμὸς ναύτου.

Κ' ὕστερα ἡ Ρόζα πρόβαλε,
Κ' ἡ Φιλομήλα τὸ μπουρλότο της τραβοῦσε·
Ἄ! τί ὠραία ποῦ ἦταν ἡ φρεγάδα μας,
Ὅταν στὸ Ναυαρίνο πολεμοῦσε!

«Ὅταν στὸ Ναυαρίνο πολεμοῦσε... Μπάριμπα Χάρρη!», ἐπανέλαβεν ὁ Ἐξώλης μισοκοιμισμένος, κυριευθεὶς ἐξ ὄρμεφύτου τρόμου.

Ἦνοιξε μίαν θύρα. Ἡ θεὰ Ρόζα ἔρρηξε κραυγὴν ἐπὶ τῆς κλινῆς.

— Σῶπα! Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, σῶπα, δαίμονα! ὁ μπάριμπα Χάρρης πέθανε!

[Ἐπεται τὸ τέλος]

Π.

ΤΟ ΠΗΛΙΟΝ¹

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἄρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καὶ ὁ φόβος μὴ ῥοδίση ἡ ἀνατολὴ πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς μᾶς ἔκαμνε νὰ ἐκκινήσωμεν προῶρως.

Διότι ἤδη ἀπὸ τῆς 3ης πρωϊνῆς ὥρας ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἐπερειδόμενοι ὑπερηφάνως ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τὴν ὁποίαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ γεωδαιτικὴ ἀποστολή. Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καὶ μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλατο ἤδη ἄνω τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη με τὰς γλυκερὰς αὐτῆς ἀκτίνας.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς παρὰ τὸ κλειστὸν ἤδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου.

Ἐχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κεν-

¹ Τέλος· ἴδε σελ. 145.

ταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θετίδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἥρωας τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγὸς του τὸν ἀνέθρεψεν ἀντὶ τῆς φαρὶν λακτέ, δίδων εἰς αὐτὸν κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκη ἡ Ἥως. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς ὡς μίαν ἐξαπίνης ἐρυθροπυράκτων τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες τὴν αἰφνιδίαν ἐισβολὴν τῆς Ἡούς, εἶδον τὴν χαρκαυγὴν οὐχὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τῆς φαντασίας ἀπὸ τῆς κλίνης των.

Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ τὸ ἄρμα τῆς Ἡούς. Ἴσως τοῦτο, διότι οἱ θυμοειδεῖς ἵπποι του, τῶν ὁποίων δὲν δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ τὸ σφίγγος, κάμνουν ἄλματα ὑπὸ τὸ πρόσταγμα «βῆμα σημειωτόν», ἴσως καὶ διότι βραδύνει νὰ ἐξαφανισθῇ τῆς Νυκτὸς τὸ ἄρμα κατὰ τὴν ὥραιαν τῶν προγόνων ἡμῶν παράστασιν τοῦ λυκαυγοῦς, ἣν εἶχον ἀποτυπώσει ἐπὶ τοῦ μαρμαροῦ καὶ εἰς τὰς μετόπας τοῦ Παρθενῶνος.

Ναί, κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσον ἀσθενές, τόσον ἀόριστον, τόσον ἀμφίβολον τῆς Ἡούς τὸ φῶς εἰς τὸ βάθος τοῦ κελαινοῦ ὀρίζοντος, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ τὸ προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ἀδιόρατον, ὡς ἐλαφρὰ ῥοδίνη οὐμίγη, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ βαθυτάτου, ἐν τῷ μέσῳ τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθοί ἐπὶ τῶν βράχων μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἐρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν της. — Οὕτως ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλα ἀλήθειαι εἰς τινὰς ψυχὰς πρὶν λάμψουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι ὑπὸ τὸ ὑποπτόμενον φῶς τοῦ ἀστέροιο διείδον τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ἦδη ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρὸς, ἀλαμπής, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἄλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἡ φύσις! — Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτίνες του φιλοῦν τοῦ Ὀλύμπου τὰς χιονολεύκους κορυφὰς καὶ τὰς τεφρὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρῶν, βραδέως ἄτονος ἰσχυρὸς ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτύας. Κάτω δέ, πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκότους καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἐτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ καὶ ἀπολαύω ἀπλήτως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδὸν μετὰ συναισθημάτων ὀδύνης, τοῦ ὁποίου

τὴν ψυχολογίαν ἐννοοῦν ὅσοι ἀπέλαυσαν εὐτυχῶν στιγμῶν, στιγμῶν ἐξερχομένων πολὺ τῶν ὄρων τῆς συνήθους ζωῆς, στιγμῶν τῶν ὁποίων αἰσθάνονται τὴν βραχυτέτητα. Οὕτως ἡ συγκίνησις τοῦ θαυμασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐμπνέουν ἀφορμαὶ ἐφήμεροι, παροδικαί, στιγμιαῖαι, εἶναι ὄντως συναισθημα ὀδυνηρὸν, διότι ὀπισθεν αὐτοῦ ἀκολουθεῖ γοργή ἢ ἐπ' ἀνόδοσιν εἰς τοὺς ἀνιαροὺς ὄρους τῆς πεζότητος καὶ τῆς μονοτονίας τῆς ζωῆς.

Καὶ προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους, τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ θεῖου ὄρους, τοῦ ἐνδιαιτήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμαλότερον αὐτοῦ ἢ Ὅσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματώδη λοφοσειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὀρίων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῶν πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερὸν ἔτος, μᾶς κατεβίβασεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμῶθεν ἡ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν ὄροσειρὰν τῶν Ἀγρῶν. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ Ὄθρυς καὶ ὀπισθεν διαφαίνεται ἡ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστὸς καὶ ἀπώτερον μὲ νεφελώδη καὶ ἄτονα χρώματα ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν ἀνυμνήρα ἤδη, τεφρὰ, ἡ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς μὲ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιανατολικῶς εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην τοῦ Αἰγαίου αἱ Σποράδες καὶ τῆς Φθιώτιδος αἱ ἀκταὶ καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω ὅπου τανυσίπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὐτυχεῖ νὰ σπρῆθῇ ἐνίοτε καὶ ὁ ἀνθρώπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονῆσθαι ἀπὸ τοῦ ἀετοῦ τὸ ἀνθρώπινον βλέμμα.

Καθηλώνει ἡ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τὸ βλέμμα βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τὸ ἀχανές πέλαγος φυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφεισιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιπετειάς. Ὅταν βλέπη τις τόσα, διψᾷ πλείοτερον νὰ γνωρίσῃ καὶ ὅσα κρύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἡ ἀχλύς. Ἦδη ἐννοῶ διατί ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτάς· διατί ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγήθη ἡ Ἀργῶ. Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἡ χρυσὴ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποῖαν ἐβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Καὶ αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ῥέουν καὶ αὐταὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος ἀπὸ τῆς ἀτελευτητικῆς τοῦ χρόνου κλειψύδρας, μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀνιαραὶ. — Ὁ ποιητὴς ἔχει δίκαιον.

Ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν κάθοδον ἄλλας ἀτραπούς, ἐστραμμένοι πρὸς ἀνατολάς καὶ βλέποντες

βορειοανατολικῶς τὴν χαριτωμένην Ζαγοράν, λουομένην εἰς λουτρόν πρασίνης θαλάσσης.

Ἄλλη ἐδῶ γλωρίς, ἄλλα φυτὰ. Ἀπαντῶ καὶ πολλὰ φυτὰ τῆς Ἀττικῆς γλωρίδος, κάλυκας ἐτι μήπω διανοιξάσας τὰ πέταλά των εἰς τῶν χρυσαλλίδων καὶ τῶν μελισσῶν τὰ φιλήματα.

Τὰ αὐτὰ φυτὰ, τὰ ὁποῖα ἔχουν παρακμάσει ἐν Ἀττικῇ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ἀπριλίου· καὶ τὰ συναντῶ ἐδῶ κάλυκας ἐτι τὸν Ἰούλιον. Ἄλλ' ὁ Ἰούλιος εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔαρος τῆς ζώνης ταύτης τοῦ Πηλίου.

Ἐκαστον βῆμα παρουσιάζει καὶ μίαν νέαν ἐκπληξίν. Τὸ Πῆλιον εἶναι πρὸς τοὺς ἄλλοις τὸ χάριμα ἐνός βοτανικοῦ.

Μεταξὺ τῶν χαραδρῶν τῶν γυμνῶν βράχων τῆς κορυφῆς ἰδρῆπομεν ἐγγώριον τέιον καὶ ἄνθη ἀμαράντων. — Ἄλλὰ δὲν εἶχομεν κατέλθαι διακόσια μέτρα, καὶ ἐν τούτοις εἶχον ἀρχίσει εἰς τὸ τεράστιον ἐκεῖνο ὕψος νὰ ἀναπηδοῦν ἰδίως πρὸς τὴν ἀντικρύζουσαν τὴν Ζαγοράν πλευρὰν κρυστάλλιναι πηγαί. Καὶ φύονται εἰς τὰς χαραδράς φυτὰ καὶ κρύπτονται εἰς τὰς λόχμας ἄνθη, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἡ φαντασία δύναται νὰ δημιουργήσῃ, ἀλλ' οὕτε καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ κηπευτικὴ νὰ τιθασεύσῃ καὶ κλλιεργήσῃ, ὡς τόσα ἄλλα, διότι ποτὲ δὲν θὰ δυνήθῃ νὰ δώσῃ εἰς τὰ εὐγενῆ, τὰ πάγκραλα ταῦτα δείγματα τῆς γλωρίδος τῆς ἄνω ζώνης τοῦ Πηλίου, τὰς συνθήκας τοῦ ἀγρίου αὐτῶν βίου.

Ἄς θάλλουν ἐκεῖ κάλλιον ἄγνωστα, παντέρημα καὶ ἄς βραβεύῃ ἡ θεὰ των καὶ τὸ ἄρωμά των τὸ ἄβρον, ὅπως καὶ τὰ ἄνθη τῶν κορυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Ταυγέτου, τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρῶν μόνους τοὺς τόσον ὀλίγους Ἕλληνας Ἀλπινιστὰς, τοὺς ἀκαμάτους ἀναρρηχτὰς τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν.

Κατὰ τὴν κάθοδον, περὶ τὸ μέσον ὕψος τοῦ Πηλίου ἐν τῷ μέσῳ τάπητος πρασίνου, τὸν ὁποῖον ἐδρῶσιζον στάγδην καταλειθόμενοι· ἀδάμαντες ὑγροί, εἶδομεν κατεσπαρμένα ἐν ἀφθονίᾳ καταπλησσοῦση χρώματος ζωηροῦ ἐρυθροῦ κωνοειδῆ κοράλλια. Ἦσαν φράουλαὶ αὐτοφυεῖς, τὰ ἔξοχα, τὰ ἀρωματικώτατα ἄγρια χαμαικίρασα τοῦ Πηλίου.

Ἐπὶ ὥρας ἐπεδόθημεν εἰς τὴν περισυλλογὴν αὐτῶν. Πιζῆ ἐνασχόλησις βεβαίως μετὰ τόσας αἰθερίους ἐντυπώσεις! Ἄλλὰ καὶ τὸ νὰ τρώγῃ τις τοὺς ἀρωματικούς τούτους καρπούς, ἄνθη μᾶλλον ἢ καρπούς εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα, ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ὄξυων καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κελαινοῦ τῶν κρυσταλλίνων ναμάτων, δὲν στερεῖται καὶ τοῦτο ποιήσεως.

Ἦδη κάμπτομεν πρὸς δεξιὰ, διαρκῶς κατερχόμενοι· εὐρισκόμεθα δὲ αἰφνης πρὸ τῆς λεγομένης καλύβης τοῦ Μπασδέκη, ἀρχαίου ὄχυροῦ σταθμοῦ ἢ φέροντος τὸ μετριόφρον τοῦτο ὄνο-

μα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφύλαττον ἄλλοτε ἀρματωλοὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν διόδων τοῦ Πηλίου.

Ἄλλ' ἐγγίζομεν τὴν κατοικημένην ζώνην. Τὰ χωρία τοῦ Πηλίου, τὰ πολιτισμένα, τὰ φιλόξενα, τὰ πλούσια ἐκ τῆς ἀπαρραμύλλου φιλεργίας τῶν κατοίκων των, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε εἰς μίαν θαυμασίαν ἐν τῇ «Ἐστία» περιγραφὴν τοῦ Πηλίου ὁ κ. Τοπάλης εἶχεν ὀνομάσει ἀδάμαντας τοῦ διαδήματος τοῦ Βόλου, ἐκτείνονται κατὰ τὴν ἡμῶν καθ' ὅλας τοῦ ὀρίζοντος τὰς διευθύνσεις.

Ἐγὼ δὲ προτιμῶ νὰ κλείσω τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀλησμονήτου ἐκείνης ἐκδρομῆς, ἐνόσω εἴμεθα ἀκόμη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου, τῆς ἀγρίας, τοῦ Πηλίου ζώνης, ὅπου νομίζω ὅτι ἡ αὔρα διὰ μέσου τῶν μυστηριωδῶν δασῶν φέρει ἀκόμη τὸν φαιδρὸν θόρυβον θείας ἐορτῆς, τῶν γάμων τῆς Θετίδος καὶ τοῦ Πηλέως, εἰς τὰς χαραδράς τὰς ὁποίας διεσκέλιζεν ἄλλοτε ὠκύπους ἥρωας τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, καὶ εἰς ὧν τὰς λόχμας ὁ μυθικός αὐτοῦ παιδαγωγός, ὁ Κένταυρος Χείρων,

μάχῃ λεόντεσσιν ἀγροτέραις
ἐπρασσεν φόνον,
κάπρους ἔναιρε.

ΕΜΜ. Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐκ τοῦ ἄρτι ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἐκδοθέντος τεύχους τοῦ Μαΐου «Νοσημὰ καὶ Μικροβία» ὑπὸ Β. Πατρικίου ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς περὶ μικροβίων:

Σ. τ. Δ.

ΝΟΣΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΒΙΑ

«... Τὰ μικροβία λοιπὸν εἶνε πολὺ μεγάλοι καὶ πολὺ ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ διὰ τὸν ἀνθρώπον, καθὼς ἀπ' ἐνός μὲν εἶνε ἐχθροὶ ἀόρατοι, διεσπαρμένοι πανταχοῦ—εἰς τὸν ἀέρα, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὸ νερόν,—καὶ ἐξ ἄλλου πολλαπλασιάζονται μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα. Ἡ ἐνέργεια δὲ τῶν μικροβίων εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν καθόλου οἰκονομίαν τοῦ κόσμου εἶνε πολὺ μεγάλη. Τὰ μικροβία προκαλοῦν τὰς ζυμώσεις καὶ τὰς σήψεις καὶ ἐνεργοῦν μετὰ θάνατον τὴν διάλυσιν τῶν ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν σωμάτων, διὰ ν' ἀποδώσουν τὰ στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων συγκοινωνεῖται τὰ ὄντα ταῦτα εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὸν ἀέρα. «Ἐὰν τὰ μικροβία, ἔλεγεν ὁ Παστέρ, ἦτο δυνατόν νὰ ἐκλείψουν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα τὰ ὁποῖα ἀποθνήσκουν θὰ ἐμεναν σωρευμένα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς... Ἄνευ τῶν μικροβίων ἡ ζωὴ θὰ ἦτον ἀδύνατος, διότι τὸ ἔργον τοῦ θανάτου θὰ ἦτον ἀτελές».

Ἐἴπομεν ὅτι τὰ μικροβία ὑπάρχουν πανταχοῦ. Τὸ νερόν περιέχει ἀφθονα μικροβία προσλαμβάνον αὐτὰ ἀπὸ τὴν γῆν. Εἰς τὸν ἀέρα

επίσης εύρισκονται άπειράριθμα μικρόβια άναμειγμένα με τόν κωνιορτόν και δισπαρμένα πανταχοῦ. Είς τήν κορυφήν τών όρέων, είς τό άνοικτόν πέλαγος, ό άήρ δέν περιέχει σχεδόν μικρόβια, ένθ' είς τόπους κακώς άερίζομένους, όπου συσσώρευσις ανθρώπων, ύπάρχουν άφθονα μικρόβια. Είς τόν κωνιορτόν τών αΐθουσών τών νοσοκομείων συχνά άνευρέθησαν παθογόνα μικρόβια, ιδίως τό μικρόβιον τής πυήσεως και τό τής φυματιώσεως (τής φθίσεως). Τά μικρόβια καθώς και οι σπόροι αυτών εύρισκονται κατά μυριάδας είς τήν άτμόσφαιραν και φέρονται είς μεγάλας άποστάσεις με τούς άνέμους. Τοιουτοτρόπως φαίνεται εύκολος ή μετάδοσις με τόν άέρα είς μεγάλας άποστάσεις τών κολλητικών νοσημάτων. Εύτυχως τά μικρόβια δέν δύνανται νά άντιστοῦν εί μη όλίγον μόνον χρόνον είς τήν έπήρειαν του ήλιου και του όξυγόνου του άέρος, και φρονεύονται. Τό έναντίον, ζωσι και διατηροῦν τήν ίώδη (βλαπτικήν) αυτών δύναμιν επί έτη είς τόπους κακώς άερίζομένους, άνηλίους. Έκ τούτου ίσως και τό κοινόν λόγιον: «όπου δέν μπαίνει ήλιος μπαίνει συχνά ό γιατρός. Τά μικρόβια μιγνυόμενα με τόν κωνιορτόν φέρονται είς τήν άτμόσφαιραν, όποθεν πίπτουν εκ νέου είς τήν γήν με τήν βροχήν ή άλλως πως παρασυρόμενα, τό δε νερόν τό όποϊόν άνέρχεται εκ τών έγκάτων τής γής μολύνεται από τά μικρόβια του εδάφους. Τοιουτοτρόπως λοιπόν γίνεται άιωνία άνταλλαγή μικροβίων μεταξύ εδάφους, νερού και άτμοσφαιρας.

» Αφοῦ λοιπόν γνωρίζομεν ποια είναι τά αίτια τών κολλητικών (μολυσματικών) νοσημάτων, δυνάμεθα νά προφυλαχθώμεν άπ' αυτά με τά μέσα, τά όποια μας διδάσκει σήμερα ή υγιεινή...

» Αί μολυσματικά λοιπόν νόσοι δέν αναπτύσσονται διότι τό μικρόβιον τής νόσου συνήντησε τυχαίως άτομόν τι ή εισέδυσεν είς τόν οργανισμόν του, διότι ό υγιής άνθρωπος δέν προσβάλλεται από τά μικρόβια, άλλ' άγωνίζεται κατ' αυτών και τέλος νικά. Αί μολυσματικά νόσοι αναπτύσσονται διότι ό οργανισμός, έξητλημένος από οίανδήποτε αίτιαν, δέν παρουσιάζει καμμίαν άντίστασιν είς τήν εισβολήν τών μικροβίων. Τα άφίνει και εισέρχονται και τόν καταλαμβάνουν άμαχητί. Ίδου ή άπόδειξις. Τό έμβρυον γεννάται άσηπτικόν, χωρίς δηλ. νά φέρη είς τό σώμα του μικρόβια. Αλλ' εύθύς ως τό έμβρυον έλθη είς συνάφειαν με τόν έξωτερικόν κόσμον, εύθύς δηλ. ως γεννηθή, τό δέρμα του, ή κοιλότης του στόματος, τής μύτης κλπ. καταλαμβάνονται από πολυάριθμα μικρόβια, εκ τών όποιων πολλά άνήκουν είς τά παθογόνα. Τά μικρόβια ταῦτα παρασιτοῦν εκτοτε είς τόν οργανισμόν, είς τάς κοιλότητας του όποϊου μάλιστα εύρίσκουν τούς αναγκαίους όρους (προφύλαξιν, ύγρασίαν θερμό-

τητα) είς συντήρησιν, ανάπτυξιν και πολλαπλασιασμόν αυτών. Ο υγιής άνθρωπος φέρει είς τό στόμα του επί μακρόν χρόνον άνευ ούδεμιās βλάβης τό μικρόβιον τής πνευμονίας, τής διφθερίτιδος, και άλλα ένίοτε παθογόνα μικρόβια. Πολλά δε παιδία φέρουν είς τό σώμα των τό μικρόβιον τής φθίσεως, χωρίς νά γίνωνται διά τούτο φθισικά, έφ' όσον ό οργανισμός των υγαινεύει. Αλλ' εύθύς ως ό οργανισμός των έξητληθή από ίλαράν ή όστρακίαν ή από άλλην οίανδήποτε νόσον, εύθύς ως έξητληθή ένεκα μεγάλων σωματικών ή διανοητικών κόπων ή από άνεπαρκή ή κακήν τροφήν, από ψύξιν ή ύγρασίαν ή ρυπαρίαν ή άλλην οίανδήποτε αίτιαν, τό μικρόβιον τής φθίσεως τό όποϊόν έως τότε έκοιμάτο, διά νά είπωμεν, είς τόν οργανισμόν του παιδίου, έξυπνά, καταλαμβάνει τόν οργανισμόν, πολλαπλασιάζεται έντός αυτου, τόν νικά. Με άλλας λέξεις τό παιδίον γίνεται φθισικόν. Γίνεται δε φθισικόν, όχι διότι ύπάρχει καμμία σχέση ή συγγένεια μεταξύ τής φθίσεως και τής ίλαρας ή όστρακίης, άλλά διότι ό οργανισμός έξητληθή, τό δε μικρόβιον, έπειδή δέν εύρίσκει καμμίαν άντίστασιν από τόν άδύνατον οργανισμόν, εισέρχεται, τόν καταλαμβάνει και αναπτύσσεται».

ΟΙ ΜΥΡΜΗΚΕΣ

[Κατά τό γερμανικόν του Αβουόστου Φορέλ, καθηγητου τής Ζωολογίας έν τῷ Πανεπιστημίῳ τής Ζυριχης].

Οί μύρμηκες άνήκουν είς τήν οίκογένειαν τών ύμενοπτέρων έντόμων καθώς αι τενθρήναι, οι σφήκες και αι μέλισσαι. Ζῶσι δε κανονικώς, όπως αι μέλισσαι και οι τερμίται (λευκομύρμηκες τών τροπικῶν): έξ όλων όμων τών ζῶων οι μύρμηκες άνέπτυξαν βίον κοινωνικόν βίον είς τόν ύψιστον και ποικιλώτατον βαθμόν, έφ' ό άξιούνται του ιδιάζοντος ένδιαφέροντος του ανθρώπου. Παρουσιάζουσι δε ου μόνον άμετρον όμάδα άτόμων, άλλά και μεγάλην πληθύν μορφῶν. Σχεδόν 3000 είδη είς 154 γένη διηρημένα περιεγράφησαν μέχρι τουδε εκ των πέντε ήπειρών, και ό αριθμός αυτος αυξάνει όλονέν σημαντικώς.

Η πολιτεία των μυρμηκων έπετέλεσεν ιδιάζον φαινόμενον, καλούμενον «πολυμορφισμός του είδους». Καθώς ή διαφορά του γένους παρά τῷ ανθρώπῳ και τοις ζῴοις παρακολουθεΐται υπό των καλουμένων σχετικῶν διαφορῶν έν τῷ κατασκευῇ του σώματος (λ. γ. εκ του γενείου παρά τῷ άνδρί), ούτω παρά τισι ζῴοις αι διαφοραι αυται καθίστανται ιδιάζόντως μεγάλαι (παραβλητέον τόν άλέκτορα προς τήν όρνιθα). Παρά τοις μύρμηξιν ή διαφορά του γένους καθίσταται

τόσον μεγάλη, ώστε θήλεις και άρρενες φαίνονται ως όλως διαφορά ζῶα. Αλλ' έτι πλέον! έν τῇ άρχικῇ σπερμοβλάστῃ του είδους, και δῆ του θήλεος, συμβαίνει περαιτέρω διαφορά, καθότι μέρος τούτων αναπτύσσεται είς δευτέραν κατηγορίαν θηλέων με όλως διαφορον μορφήν σώματος, με λίαν μικράς φύθηκας, άλλά με πολυ άνεπτυγμένον έγκέφαλον. Τήν ιδιάζουσαν ταύτην κατηγορίαν αποκαλοῦσιν *εργάτας μύρμηκας*. Είς πολλά γένη έσχηματίσθη τρίτη ειδίκευσις του θήλεος με μεγάλην κεφαλήν και ισχυράς σιαγόνας, αποκαλοῦνται δ' ούτοι *στρατιῶται*. Οί θήλεις και οι άρρενες είναι πάντοτε πτερωτοί, οι εργάται και οι στρατιῶται πάντοτε άπτεροι: άρα ή οίκογένεια ή ή πολιτεία των μυρμηκων συνίσταται δ' εκαστον είδος εκ τριῶν ή τεσσάρων διαφορων μορφῶν ένηλικῶν άτόμων: είς σπανίας περιστάσεις παρουσιάζονται και έτερα μορφαί. Προσθετέον έτι τούς νεοσσους τούς αποτελουμένους εκ των ῶων, εκ των άποδων και ανοσθάλμων λευκῶν και άβροφυῶν νυμφῶν ή σκωλήκων παντός μεγέθους, άναλόγως τής ηλικίας, και τέλος εκ των ῆδη μυρμηκομόρφων χρυσαλλιδων ή νυμφῶν: είς πολλά είδη ή νύμφη πλέκει λεπτόν βομβύκιον, όπερ έσφαλμένως ῶν άποκαλεΐται. Τα αληθῆ ῶα των μυρμηκων είναι είς άκρον μικρά και έχουσι τήν ῶσιν λευκής κόνεως.

Η κατασκευή του σώματος των μυρμηκων έχει σπουδαία τινα κοινωνικά ιδιάζοντα γνωρίσματα. Ο εγκέφαλος ανεξάρτητος από των αισθητηρίων όργάνων είναι παρά τῷ εργάτῃ και τῷ στρατιῶτῃ σχετικῶς πολυ μέγας, παρά τῷ θήλει μικρός και παρά τῷ άρρενι σχεδόν έξηφανισμένος, καθως επίσης τό άρρεν παρά τοις μύρμηξι, μολονότι έχει ισχυράς πτέρυγας και κραταιους οφθαλμούς, διαδραματίζει έν τούτοις οίκτρον, έφήμερον και άνωφελές πρόσωπον. Η ύπερμετρος ήλιθιότης και άδεξιότης του με όλας τάς καλῶς άνεπτυγμένας αισθήσεις του είναι καθαρὰ έκφρασις τής έγκεφαλικῆς του στερήσεως.

Οί μύρμηκες έχουσι κοινωνικόν στόμαχον ή προστόμαχον (προλόβον), οστις κείται έν τῇ άρχῇ του ύπογαστρίου, είναι ύπερμετρως εκτατός (δύναται δι' ύπερπληρώσεως νά δεκαπλασιασθῇ ένίοτε τό κυβικόν περιεχόμενον του όπισθογαστρίου) και δέν πέπτει δηλ. δέν χωνεύει. Τό άπεπτον περιεχόμενον του δύναται κατά βούλησιν νά έμεσθῇ αυθις υπό του μύρμηκος και νά διανεμηθῇ ως σίτισις από στόματος είς τούς συντρόφους του ή είς τούς σκώληκας. Η άμοιβαία σίτισις είναι ζωτικῶς όρος τής πολιτείας των μυρμηκων: όπισθεν του προλόβου κείται ό μασητήρ ή άντλητήρ στόμαχος, έχων τέσσαρας σκληράς δικλιδας, αίτινες συνήθως κλείουσιν έρμητικῶς τόν πεπτικόν σωλήνα του μύρμηκος.

Όταν ό μύρμηξ θέλη νά φάγη, άνοίγει τάς δικλιδας και εισθιβάζει τοιουτοτρόπως όλίγον εκ του περιεχομένου του προλόβου είς τόν κύριον, όπισθεν του μασητήρος κείμενον, άτομικόν στόμαχον, ένθα τότε άρχεται κατά πρώτον ή πέψις. Τάς σχέσεις ταύτας έτυχον τής ευκαιρίας νά καταδείξω έμφανῶς διά πειράματος: έδωκα είς πειναλέον μύρμηκα μέλι χρωματισμένον διά κυανου του Βερολίνου: αφοῦ μετά μεγάλης προθυμίας κατέφαγεν αυτό, τόν έτοποθέτησα πλησίον συντρόφων τινῶν, οτινες πάραυτα τόν περιεκύλωσαν έπαιτούντες: μετ' όλίγον πάντες έχον σιτισθῆ διά κυανῶν σταγόνων: έτεμον είτα τόν ένα κατόπιν του άλλου και εύρον ότι ό διά κυανῆς ὕλης πεπληρωμένος προστόμαχος ουδ' έχνος κυανου ὕγρου είχεν έπιτρέψει νά διέλθῃ είς τόν μασητήρα ή τόν πεπτικόν στόμαχον, οστις μόνον τάς έπομένας ήμέρας έχρωματίσθη βραδέως επί μάλλον και μάλλον κυανούς.

Κατά τά πρόσθια σκέλη έχουσιν οι μύρμηκες λεπτόν έν ειδει πλήκτρον κένιον χρησιμεῖον όπως διακαθίρη όλα τά μέρη του σώματος, τουθ' όπερ διά τούς έπιμελείς εργάτας είναι λίαν αναγκαϊόν. Και έν τῷ στόματι δ' έχουσι κένιον, δι' ου καθαρίζουσι τά των σκελῶν κένια, τούς σκώληκας και τούς συντρόφους των. Αλλά τά σπουδαιότερα κοινωνικά όργανα των μυρμηκων είναι αι κεραϊαι των. Αυται περιέχουσι λεπτότατα και πολυάριθμα αισθητικά όργανα διά τήν άφήν και τήν όσφρησιν, άτινα καταλήγουσιν είς τριχοειδῆ σωματια. Η λειτουργία των αισθητηρίων τούτων κατεδείχθη πειραματικῶς. Ίδιάζόντως θαυμάσιον είναι τό γεγονός ότι παν προς τά έξω έστραμμένον και κινητόν όσφρητικόν όργανον ου μόνον επί τῇ έπαφῇ παρέχει είς τούς μύρμηκας γνωσιν περι τής χημικῆς καταστάσεως των σωμάτων των (τούτο απεκάλεσα «άπτικήν όσφρησιν» των μυρμηκων), άλλ' ένεκα τής θέσεως και τής ευκινήσιος του καθιστῆ διά τής όσμῆς δυνατήν τήν γνωσιν του χώρου, ἦν ήμεις διά του ήμετέρου προς τά έξω έστραμμένου πενιχρου όσφρητικου δέν δυνάμεθα ποσῶς νά άντιληφθώμεν. Πλήν τούτου οι μύρμηκες όσφραίνονται έξ άποστάσεως τάς όσμάς διά των κεραϊῶν των: είναι πειραματικῶς αποδειγμένον ότι οι μύρμηκες αναγνωρίζονται μεταξύ των ως έχθροί και φίλοι μόνον διά των κεραϊῶν, τουθ' όπερ ἦδη ό Ούμπερ τῷ 1810 υπέθεσε, και ότι κατά τάς περιδείας των διά τούτων κυρίως εξακριβουσι που εύρίσκονται, καιτοι συνεπικουροῦσι και οι οφθαλμοί προς εξακριβωσιν τής θέσεως εκτός τής φωλεῶς των. Μύρμηξ άνευ κεραϊῶν είναι απολωλῶς και αποχωρίζεται πάραυτα του κοινωνικου βίου, ένθ' άνευ οφθαλμῶν εξακολουθεΐ εργαζόμενος, διακρίνει τούς συντρόφους του από των έχθρῶν, και τόν δρόμον

του, εἰ καὶ μετὰ μείζονος κόπου, ἀνευρίσκει.

Ὁ Δωμπος ἀπέδειξεν ὅτι οἱ μύρμηκες ἀντιλαμβάνονται τῶν δι' ἡμᾶς ἀοράτων βαθειῶν ἰωδῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Ἐκ πολυπλόκων πειραμάτων διὰ βερνικώσεως τῶν ὀφθαλμῶν, χρήσεως Ἀσκούλινης, ἥτις ἀπορροφᾷ τὰς βαθείας ἀκτίνας, καὶ χρησιμοποίησεως τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἐμφύτων τῶν μυρμηκῶν κατεδείξαμεν ὅτι οὗτοι τὰς βαθείας ἰωδεις ἀκτίνας διὰ τῶν ὀφθαλμῶν βλέπουν καὶ δὲν αἰσθάνονται αὐτάς, καθὼς κατώτερα ζῷα, μόνον διὰ τοῦ δέρματος. Οἱ μύρμηκες ἔχουσι προσεῖτι λεπτὰ γευστικά ὄργανα ἐν τῷ στόματι· οἱ πτερωτοὶ θήλειοι καὶ ἰδίως οἱ ἄρρενες ἔχουσι καλοὺς, ὀξυδερκεῖς ὀφθαλμούς, τούναντιον δὲ οἱ ἐργάται ἀτελῶς μόνον βλέπουν.

Οἱ ἐργάται ἀποτελοῦσι τὰ σπουδαιότερα κοινωνικὰ στοιχεῖα τῆς μυρμηκικῆς κοινότητος, ἐνῶ οἱ θήλειοι καὶ οἱ ἄρρενες χρησιμεύουσι μόνον πρὸς πολλαπλασιασμόν τοῦ εἴδους, οἱ δὲ στρατιῶται πρὸς εἰδικὰς τινὰς λειτουργίας.

Ὁ κοινωνισμὸς τῶν μυρμηκῶν περιορίζεται εἰς τὸ μοναδικὸν κράτος τῆς μυρμηκικῆς ἀποικίας. Πάντα τὰ ἄτομα μιᾶς ἀποικίας εἰσὶν ἀλληλέγγυα, τούναντιον δὲ διακίεονται ἐχθρικῶς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα μυρμηκικὰ κράτη ἰδίως, καθὼς καὶ πρὸς τὸν λοιπὸν κόσμον — ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων — ἐκάστη ἐπικράτεια κτίζει μίαν ἢ πλείονας φωλεάς· ἐνταῦθα δὲ φαίνεται παρευθὺς ἢ ὑπερφυῆς ποικιλία τοῦ ἐμφύτου τῶν μυρμηκῶν. Οὐ μόνον πᾶν σχεδὸν εἶδος κέκτηται ἰδιορρυθμίαν τινὰ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ του, ἀλλὰ καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος γνωρίζει κατὰ τὰς περιστάσεις ποῦ νὰ διευθυνθῇ καὶ συμφώνως νὰ κτίσῃ. Ὁ ἡμέτερος κοινὸς εὐρωπαϊκὸς μύρμηξ, ὁ μικρὸς, φαιομέλας (*Iassius niger*, *liné*) οἰκοδομῆ λ. γ. εἰς τοὺς λειμῶνας μεγάλους, κανονικοὺς, λαβυρινθώδεις, γηίνους θόλους· εἰς εὐκαταρρευστοὺς τόπους φωλεύει ὑπὸ λίθους, ἐντός τοῦ δάσους ἐπὶ σαπρῶν ξυλοκορμῶν, ἐντός τῶν οἰκιῶν ἐπὶ σαθρῶν δοκῶν. Τὰ πλείστα ἡμῶν εἶδη ὑπονομεύουσιν ἐν τῇ γῆ λαβυρινθώδη συμπλέγματα διαδρόμων καὶ δωματίων, ἐνθα περιποιῶνται τὴν νεοσιάν των. Πολλοὶ κτίζουν ἀνωθεν γήινον λόφον, ὅπως χρησιμεύη, καθὼς οἱ ἐπίπεδοι λίθοι, ὡς ἀγρευτική συσκευή τῆς ἀκτινοβολούσης θερμότητος τοῦ ἡλίου. Ὅταν ὁ ἥλιος ἐν ψυχρῷ καιρῷ ἐμφανίζεται, συναθροίζουσιν οἱ μύρμηκες ὀλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν των ὑπὸ τὸν θόλον ἢ ὑπὸ τὸν λίθον· τὴν νύκτα ἐν ὄρα βροχῆς ἢ πολὺ ὑψηλῆς θερμοκρασίας μεταβαίνουν πάντες εἰς τὸ βῆθος. Οἱ μύρμηκες κτίζουν διὰ τῶν σιαγόνων καὶ τῶν προσθίων σκελῶν των, κατεργαζόμενοι ἐν καιρῷ βροχῆς ἢ μετ' αὐτὴν τὰ ὑγρὰ χρώματα εἰς μικροὺς βῶλους καὶ οὕτω τοιχοποιῶντες· εἶναι δὲ ἐξαιρέτοι τοιχοδόμοι γινώσκοντες νὰ χρησιμοποιῶσιν

ἐνταῦθα μὲν καλάμην βοτάνης, ἐκεῖ δὲ φύλλον εἴτε ὡς δοκόν, εἴτε ὡς στέγην. Συνιστῶ εἰς πάντα τῆς φύσεως ἐραστὴν νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἐργασίαν ταύτην εἰς λειμῶνα κατόπιν βροχῆς τοῦ Μαΐου.

Ἄλλοι μύρμηκες μὲ ἰσχυρὰς καὶ σκληρὰς σιαγόνας ὑπονομεύουσι τὴν φωλεάν των ἐν σκληρῷ ξύλῳ. Παρά τινι ἐντός δενδροκορμῶν διαβιῶντι εἶδει (*colobopsis truncata*) ἄγει πρὸς τὰ ἐξω στενωτάτη ὁπῆ φρουρουμένη διαρκῶς ὑπὸ ἰδιαζόντως μεταπεπλασμένου στρατιώτου, οὐτινος ἢ μεγάλης κεφαλῆ πληροὶ ἀκριβῶς τὴν ὁπῆν καὶ εἶναι ἔμπροσθεν ἐπιπέδως περικεκομμένη οὕτως, ὥστε δίκην ἐπιστομίου φράσσει πρὸς τὰ ἐξω τὴν ὁπῆν, ἣν οὕτως εἶναι δύσκολον καὶ εἰς τὸν μᾶλλον ἐξησκημένον ὀφθαλμὸν νὰ ἀνακαλύψῃ. Ἐτεροι πάλιν φωλεύουσιν ὑπὸ φλοιούς δένδρων, ὑπὸ λίθους, ἐντός ῥηγμάτων πετρῶν, εἰς τοὺς τοίχους τῶν ἡμετέρων οἰκιῶν. Ἐν τῇ Τροπικῇ Ἀμερικῇ εὗρον σχεδὸν τὰ πλείστα εἶδη ἐντός τῶν κοίλων, ξηρῶν καυλῶν τῆς λόχμης, εἰς ἀκάνθας ἀκακιῶν καὶ εἰς κοίλα δένδρα. Ὁ ἡμέτερος δασομύρμηξ (*formica rufa*) καὶ οἱ ἐγγύτατοι αὐτῷ συγγενεῖς καλύπτουσιν, ὡς γνωστόν, τὴν ὑπονομευμένην γήινην φωλεάν των δι' ἐνός ἐκ βελονῶν ἐλάτης, τεμαχιῶν ῥητινοξύλων καὶ ὑπολειμμάτων φύλλων συνισταμένου θόλου, ὅστις καὶ αὐτὸς ἀποτελεῖ κοῖλον λαβύρινθον διατηροῦντα τὴν θερμότητα. Αἱ θύραι ἀνοίγονται ὑπὸ τῶν μυρμηκῶν τὴν προίαν καὶ κλείονται τὴν ἐσπέραν· ἐπὶ μεγάλης δὲ θερμότητος πολλάκις συμβαίνει τούναντιον. Ἐτεροι μύρμηκες χρησιμοποιοῦσι προφανῶς ῥητινώδεις τι ἔκκριμα τοῦ ἀδένος τῆς ἀνωτέρας σιαγόνος των, ὅπως συγκολλῶσι διὰ τούτου ξυλάλευρον, χῶμα, φυτικές ἴνας καὶ τὰ παρόμοια ὡς εἶδος χαρτονίου, ἐξ οὗ κατασκευάζουσι θαυμαστικὰς φωλεάς εἴτε ἐντός κοιλοτήτων δένδρων, καθὼς ὁ ἡμέτερος Εὐρωπαϊκός (*Iassius fuliginosus* καὶ *liometopum microcephalum*), εἴτε ἐλευθέρας πρὸς τὰ ἐξω ἐπὶ κλάδων δένδρων ἢ κορμῶν. Τέλος ὑπάρχουσιν ἐξωτικοὶ μύρμηκες, οἵτινες κτίζουν μεταξὺ τῶν φύλλων τῶν δένδρων φωλεὰς περιβεβλημένας διὰ μεταξίνου ἰστοῦ. Κατὰ νεωτέρας παρατηρήσεις μεταχειρίζονται πρὸς τοῦτο τὰς νύμφας των χρησιμοποιοῦντες τὴν τὸ νῆμα παρέχουσαν νύμφην ὡς κλωστικὸν ἐργαλεῖον πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἰστοῦ τῆς. Εἶδη τινὰ — *formica exsecta* καὶ *exsectoides* — σχηματίζουν μεγάλας ἀποικίας ἢ πολιτείας, αἵτινες δύνανται νὰ κατασκευάσωσιν 20, 30 ἕως 200 καὶ 1000 μάλιστα φωλεὰς καὶ αἱ ὅποιαι πᾶσαι διατελοῦσιν εἰς φιλικὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις καὶ δεσποζοῦσιν ὀλοκλήρου δάσους.

Πῶς γεννᾶται μία ἀποικία; Πολλοὶ φυσιοδίφαι (Huber, Mac Cook, Blochmann,

Lubbock) κατέδειξαν τὰ ἐξῆς: Κατὰ τινὰ τοῦ εἴτους ἐποχὴν ἀφίπταται ἡ ὥριμος καταστάσα νεοσιὰ τῶν πτερωτῶν θηλέων καὶ ἀρρένων ἐξ ὅλων τῶν φωλεῶν τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Ἐν τῇ ἀέρι ἢ ἐπὶ κορυφῶν δένδρων ἢ λόφων λαμβάνουσι χώραν ἀθρόοι ἀθέμιτοι γάμοι, κατὰ τοὺς ὁποίους ἠδυνήθην ν' ἀποδείξω ἀμφοτερομερῆ, ἰδίως ὁμοῦ θήλειαν πολυγαμίαν. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἀπόλλυνται οἱ ἡλίθιοι ἄρρενες ἐξ ἀνικανότητος ὅπως διαθρήψωσιν ἑαυτούς· οἱ θήλειοι τότε ἐκτοπίζουσι διὰ τῶν σκελῶν τὰς χαλαρῶς προσκεκολλημένας πτέρυγας των, εἰσέρποντες ἐν τῇ γῆ μόνον ἢ πλείονες ὁμοῦ, κτίζουσι δωμάτιον, καταθέτουσι ζεύγος ὧν καὶ περιποιῶνται οἱ ἴδιοι γλισχρῶς τοὺς ἐκλεπιζομένους σκώληκας διὰ τοῦ χυμοῦ τοῦ σώματός των (διότι εἶναι εὔσωμοι καὶ λιπαροί), μέχρις οὗ γίνωσι τρεῖς ἢ τέσσαρες μικρότατοι ἐργάται, οἵτινες ἀρχίζουσι παρευθὺς νὰ ἐργάζονται, νὰ περιποιῶνται καὶ σιτίζωσι τὴν μητέρα ἢ τὰς μητέρας των, αἱ ὅποιαι ἀπὸ τοῦδε οὐδὲν πράττουσι. Θαυμάσιον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἡ μήτηρ ἢ αἱ μητέρες τσαυτὰ σπερμονημάτια ἐκ τῆς μονοχρόνου ἀλλὰ πολλαπλῆς βεβλιῶς γονιμοποίησεως (γάμοι) διατηροῦσιν ἐν τῇ σπερματοθήκῃ των, ὥστε ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατελοῦσι γόνιμοι καὶ ἑκατομμύρια ὧν δύνανται νὰ γεννήσωσι. Κατὰ κανόνα παραμένουσιν αἱ μητέρες ὀλοκλήρου οἰκογενίας, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ὑπάρχει. Τούλαχιστον ὁ Δωμπος διετήρησεν ἐν τῇ ζῳῇ γονιμοποιημένας θηλείας μέχρις ὅκτω καὶ ἕνδεκα ἐτῶν ἐντός τεχνητῶν φωλεῶν, ἡ δὲ διάρκεια τῶν πλείστων ἀποικιῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι μακρότερα. Δὲν πρέπει ἄλλως τε νὰ παραλειφθῇ ὅτι ἐνίοτε βραδύτερον γονιμοποιηθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν ἐργατῶν οἰκαδε προσκομισθεὶς θήλυς καταγέται ἐκ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ. Ξένοι ὁμοῦ θήλειοι φυτεύονται πάντοτε ὑπὸ τῶν ἐργατῶν μιᾶς ἀποικίας, ἐκτός τῶν παρασίτων εἰδῶν. Αἱ μητέρες ἢ βασίλισσαι περιθάλλονται καὶ σιτίζονται ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἢ μοναδικῆ των ἐργασία συνίσταται εἰς τὴν ὀστοκίαν· αὐλικαὶ θεράπαινοι περικυκλοῦσι διαρκῶς τὴν βασίλισσαν παραλαμβάνουσαι τὰ ὄρα αὐτῆς κ.τ.λ.

Ὁ ἐσωτερικὸς βίος μυρμηκικῆς ἀποικίας παριστᾷ τὸν καθαρῶτατον τύπον ἀναρχικοῦ σοσιαλισμοῦ. Πᾶν ἄτομον ἐργάζεται διὰ τὴν κοινότητα· οἱ μὲν κτίζουν φωλεάν, οἱ δὲ διακαθαίρουσιν ἐν αὐτῇ πᾶσαν γωνίαν· ἄλλοι πάλιν περιποιῶνται τοὺς νεοσσούς, σιτίζουσιν αὐτούς καὶ φέρουσιν, ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας, εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς κατοικίας· ἄλλοι αὖθις ἐξέρχονται τῆς φωλεᾶς καὶ μεριμνῶσι περὶ τῆς διατροφῆς τῆς κοινότητος πληροῦντες ἐν πρώτοις τὸν κοινωνικὸν προστόμαχόν των. Οἱ ἐργάται παρέχουσιν εἰς ἀλλήλους πᾶσαν ἀγαθοεργὸν ὑπηρεσίαν, σιτίζουσι, καθαρίζουσι, μεταφέρουσιν ἄλ-

λήλους συνεννοούμενοι διὰ τῶν κεραίων. Μόνον οἱ ἄρρενες καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ θήλειοι μένουσιν ἀργοὶ σιτιζόμενοι καὶ περιθαλπόμενοι ὑπὸ τῶν ἐργατῶν. Πρὸς τὰ ἐξω ἐμφανίζεται ἡ κοινὴ στρατικὴ ἐχθρική στάσις κατὰ παντός ἐμφύχου ὄντος, ὅποτε συμβαίνουσιν ἐπιθετικοὶ καὶ ἀμυντικοὶ πόλεμοι καὶ ληστρικά ἐπιδρομαί, ὧν ἡ σπουδὴ εἶναι ἰδιαζόντως ἐνδιαφέρουσα διὰ τὸν συγκριτικὸν ψυχολόγον.

[Ἐπεταὶ συνέχεια]

Α. Π. ΜΙΤΣΙΛΛΗΣ
ιατρός

ΠΟΘΕΝ ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ¹

[Ἐπὶ Καίσαρος Λομπρόζου κατὰ μετάφρασιν
X' Ἀρνίτου].

Β'. Ἅγιος Μάρκος.

Εὐκρινεστάτη ἀπόδειξις τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τῶν τοιούτων μίξεων εἶνε τὰ δύο ἐξαιρία βενετικὰ μνημεῖα, ἧτοι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τὸ Δουκικὸν μέγαρον, ἅτινα φαίνονται οἰονεῖ τὸ ἐξαγόμενον, ἢ σύνθεσις τῶν ποικίλων τούτων μίξεων. Ἀναμφιβόλως ἐν τῷ Ἁγίῳ Μάρκῳ ὑπερισχύει ἡ βυζαντινὴ ἐπίδρασις, ὅπως ἐξάγεται ἐκ τῆς παραβολῆς οὐχὶ τῆς προσόψεως τῶν δύο ναῶν, ἧτις εἶνε διάφορος, ἀλλὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸ ὅποιον ἀναπαριστᾷ πληρέστατα τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἰδέαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Ἐτι δὲ μᾶλλον καταφαίνεται ἡ ἐπίδρασις, ὅταν παρατηρῆ τις ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ κωδωνοστασίου τοὺς πέντε τροῦλλους, ὅπως καὶ ὁ ναὸς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀναπαριστᾷ κατὰ μέγα μέρος τὴν ἐμπορικὴν ἀποθήκην τῶν Τούρκων καὶ τὰ κιονόκρανα τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὰ τοῦ Ἁγίου Μάρκου².

Βυζαντινὸν καὶ Συριακὸν εἶνε, καθὰ παρατηρεῖ ὁ Bayet (L'art byzantine), τὸ λάξευμα τῶν ἐπιστυλίων καὶ τῶν ἐγκάρπων τῶν παραθύρων, ἢ χρῆσις ἀνδρῶν ἐν τῇ στέγῃ, ἰδίως δὲ ἡ χρῆσις ψηφιδωτῶν ἀντὶ εἰκόνων εἰς τοὺς τοίχους καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῶν ζωοφόρων διὰ τόξων. Βυζαντινὴ εἶνε ἡ εἰσέχουσα καμπύλη τῶν τροῦλλων καὶ ὁ τριπλοῦς σηκὸς τῶν ναῶν. Ἀληθῶς εἶπεῖν, ὁ Ἅγιος Μάρκος εἶνε ἀσυγκρίτως ὑπέρτερος τῶν βυζαντινῶν δημιουργημάτων ὅσα ἀπομένουσιν ἐν Ἀπουλίᾳ καὶ ἐν Ραβέννῃ. Τοῦτο προέρχεται ἐν μέρει ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἅγιος Μάρκος δὲν ἐθεμελιώθη μὲν, ἀλλὰ μετὰ τὴν πρώτην ἐν αὐτῷ συμβᾶσαν πυρκαϊάν ἀνωκοδομήθη μετὰ τοῦ 976 καὶ τοῦ 1063, καθ' ἣν περίοδον ἢ τε πολι-

¹ Ἴδε σελ. 152.

² Ὁρα Πασπάτη *Βυζαντινὰ Μελέται*.

τική κατάσταση και η καλλιτεχνία ἐν Βυζαντινῷ πραγματικῶς ἀνέθλην ὑπὸ τὴν εὐρωστον μακεδονικὴν δυναστείαν· ἐν μέρει δὲ καὶ διότι ἀντιθέτως ἀκριβῶς πρὸς τὴν Ράβενναν καὶ τὸ Βάριον ἐνταῦθα ὑπάρχει ἀνάμιξις πολλῶν ἄλλων τεχνῶν. Ἐν πρώτοις παρατηρεῖται ἀνάμιξις τέχνης γνησίας ρωμαϊκῆς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τινῶν κοσμημάτων ὑπενθυμιζόντων τὰνάκτορα τῶν Καισάρων¹, καὶ ἐκ τινῶν κίονων συνθέτου ρυθμοῦ μετὰ τοῦ λεπτοῦς γεγλυμένου καὶ φυλλοφόρου βυζαντινοῦ ἐπιστυλίου. Παρατηρητέος πρὸς τούτοις ὁ ἐντελής λομβαρδικὸς ρυθμὸς τοῦ κωδωνοστασίου (ἐγερθέντος τὸ 1071) ἔργου τοῦ Μαζούλου, οὗ τὰ παράθυρα ὁμοιάζουν ἢ ὑπενθυμίζουσι τὸν μήπω τότε ἐμφανισθέντα γοθικὸν ρυθμὸν, ἂν οὐχὶ τὸν ἐν Ἀγγλίᾳ, βεβαίως ὅμως τὸν ἐν Γαλλίᾳ, ὅστις ἄρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ 1220 ἐφαρμοζόμενος². Ἰταλογοθικῶς δὲ ρυθμοῦ ἢ μᾶλλον λομβαρδικῶς εἶνε οἱ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Παύλου καὶ τῆς Θεοτόκου τῶν Μοναχῶν. Γοθικὴ δ' ἐπίσης, ἀλλ' ἀνάμικτος μετὰ Ἰνδικῆς καὶ ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἰδέας, εἶνε ἡ σύλληψις τοῦ Δουκικοῦ παλατιοῦ, μετὰ τοῦ στιβαροῦ προστόου καὶ τῆς ἐκ κίονων στοᾶς τῆς ὑποβασταζούσης τὸν θαυμάσιον ἐκ πολυχρόνων μαρμάρων τοῖχον, μετὰ τοῦ ἐγκεκοσμημένου δι' ἐγκάρπων θριγκοῦ· ἐνῶ πάλιν ἐντελῶς πρωτότυπος καὶ Ἰταλικὴ εἶνε ἡ ἰδέα τῆς ὑποστηρίξεως ὀλοκλήρου τῆς γωνίας τοῦ ἀπεράντου κτιρίου ὑπ' ἐνὸς μόνου κίονος. Βυζαντινῆς καὶ ἀραβικῆς τέχνης ἀνάμικτος εἶνε καὶ τὸ μέγαρον Λορεδάνου μετὰ τὰς διακεκοσμημένας αὐτοῦ ἀψίδας καὶ μετὰ τὸν ρυθμὸν τῆς διπλῆς στοᾶς. Τὰ πλεῖστα μάλιστα τῶν ἀνακτόρων τούτων μετὰ τὰ ἄνθηρα καὶ τὰς πλουσιωτάτας αὐτῶν στοᾶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰ λεπτοῦς καὶ ἀθρῶς λελαξευμένα καὶ πολύχροα μάρμαρα τῶν, μετὰ τὰς προσόψεις τῶν, ὧν ἡ χάρις καὶ ἡ φαιδρότης ἐναρμονίως συνδυάζονται πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ρέοντος κάτωθεν ὕδατος, εἶνε μίγμα γοθικοῦ, βυζαντινοῦ καὶ ἀραβικοῦ ρυθμοῦ.

Τὸ Ἰταλικὸν πνεῦμα, νεωστὶ προκύψαν ἐκ τῶν ὕδατων τοῦ τεναγούς, ἐγίνωσκε σαφῶς νὰ συμφύρῃ, νὰ συνθέτῃ καὶ νὰ προσαρμοζῇ εἰς τὸν οὐρανὸν τῆς χώρας, παρέχον εἰς αὐτὸ εἰδικὸν τύπον, τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ νεώτερον καλὸν τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, συγχωνεύον αὐτὸ εἰς ἐξαισιον ραφίδεσμα γραμμῶν καὶ χρωμάτων καὶ μαρμάρων.

Γ'. Κλιματικὸς ἐγκεντριμὸς.

Καὶ ἄλλη τις ὁμοίως αἰτία συνετέλεσε βεβαίως εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Βενετίας. Ὁ λαὸς αὐτῆς

ἀπὸ κατοικοῦ χώρας ἡπειρωτικῆς ἢ καὶ ὄρεινης μάλιστα, ἐγένετο παραθαλάσσιος καὶ νησιώτης, ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ τὰ ραγδαίως ἐπερχόμενα ἐκ τοῦ Βορρᾶ βαρβαρικά στίφη καὶ ἰδίως τοὺς Λογγοβάρδους. Καὶ ἀληθῶς μὲν μέχρι τῶν προτελευταίων ἐπιδρομῶν ἐπέστρεψαν πολλάκις εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐταὶ ἄλλεπαλλήλως συνέβαινον, καὶ ἰδίως μετὰ τὰς μᾶλλον ἐπιμόρους καὶ ἐπιφόρους ἐπιδρομὰς τὰς γενομένας παρὰ τῶν Λογγοβάρδων, οἵτινες καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν νήσων εἰσεχώρησαν, ἀπεξενώθησαν καθ' ὀλοκλήριαν ἀπὸ τῆς ἡπείρου, μεταβαλόντες κατὰ πάντα τὰς ἐξείς. Ἀπὸ γεωργῶν καὶ ἵπποδοτῶν γενόμενοι αἰφνης ἀλίεις καὶ ναῦται, ὑπέστησαν ὅτι ἐγὼ ἀποκαλῶ κλιματικὸν ἐγκεντριμὸν, ἦτοι μεταβολὴν ὀρειλομένην εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ κλίματος καὶ ἰδίως τῶν ἐξέων, ἦτις, καθὰ ἀπέδειξε ἀλλαχοῦ¹, εἶνε πάντοτε σχεδὸν ὠφέλιμος εἰς πάντα λαόν, καθὼ προσδίδουσα αὐτῷ νέον χαρακτῆρα καὶ δημιουργοῦσα ἐξ αὐτοῦ φυλὴν νέαν καὶ μᾶλλον προηγμένην. Τοῦτο εἶνε ἐμφανὲς ἐν τοῖς Ἑβραίοις, οἵτινες δὲν ἀνεμίγησαν μετ' ἄλλων ἐθνῶν, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὑπάρχει παρ' αὐτοῖς ἐθνικὸς ἐγκεντριμὸς· ἐν αὐτοῖς ὁ ἐγκεντριμὸς τοῦ κλίματος συνήργησε νὰ διαπλάσῃ νέον λαόν, ἐντελῶς διάφορον τοῦ παλαιοῦ, ἔχοντα τάσεις προοδευτικὰς, φιλοκαίνους, ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ του ὁ παλαιὸς λαὸς οὐδέποτε ἔσχε.

Δ'. Ἐπιλογὴ καὶ ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως.

Καὶ ἄλλη αἰτία τῆς ἐκτάκτου ἀναπτύξεως τῆς Βενετίας εἶνε ἡ ἐπιλογὴ ἢ γενομένη ἐν αὐτῇ ὡς ἐκ τῶν πολλαπλῶν μεταναστεύσεων καὶ τῆς ἐκ τῆς γενεθλίου χώρας φυγῆς· ὅθεν μόνον οἱ μᾶλλον πανοῦργοι καὶ οἱ μᾶλλον ἐπιτήδαιοι κατάρθωσαν νὰ διασωθῶσιν· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ ζήσωσιν ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἀλιείας καὶ τῶν ἀλυκῶν, μόνον οἱ εἰς αὐτῶν ἀνεδείχθησαν ἰσχυρότεροι ἠδυνήθησαν νὰ διατηρηθῶσιν. Ὁ περὶ ὑπάρξεως δὲ οὗτος ἀγὼν ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὰς ἐφεξῆς εἰσβολὰς, ἐξ ὧν εἰς διαρκῆ ἐξετέθησαν κίνδυνον οἱ νησιῶται ἐκεῖνοι. Ἐννεακίς ἢ καὶ δεκάκις ἴσως οἱ ἐξόριστοι ἐδέησε νὰ ἀλλάξωσι κατοικίαν καὶ πρωτεύουσαν, μεταβάλλοντας διαδοχικῶς εἰς Ριάλτον, εἰς Γράδον, εἰς Ἀλβιόλαν, εἰς Τορτσέλλον, εἰς Ἡράκλειαν, εἰς Μαλαμόκκον κλπ.

Λαὸς πλούσιος, ὅστις εἰθισμένος εἰς τὰς ἀνεσεις, εἰς τὴν δαψίλειαν τῶν βοσκῶν τῶν ἵππων, μετεφέρετο εἰς νησιῶτα ἔρημα, ἐδέησε ν' ἀγωνισθῇ μετ' ἐκτάκτου δραστηριότητος, ὅπως ἐξέυρη πόρους ζωῆς, οἵτινες κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κασσιόδωρου περιωρίζοντο εἰς μόνους τὰς ἀλυκὰς καὶ

τὴν ἀλιείαν. «Ζῶσι μόνον δι' ἰχθύων, γράφει ὁ Κασσιόδωρος, πλούσιοι καὶ πένητες ζῶσιν ἐξ ἴσου καὶ μίᾳς μόνης τροφῆς γεύονται· ὁ μόνος πόρος αὐτῶν ἔγκειται ἐν ταῖς ἀλυκαῖς καὶ ταῖς λέμβοις».

Καὶ μετὰ δὲ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν ἐν ταῖς νήσοις ἐδέησε νὰ παλαίσωσι κατὰ τῶν ἐξ Ἰλλυρίας πειρατῶν, τῶν Φράγκων, τῶν Γόθων, τῶν Λογγοβάρδων καὶ τῶν Οὐγγρων· πλὴν τούτων δ' ἐπηκολούθησαν ἀγῶνες περὶ ὑπεροχῆς καὶ ἀντιζηλίας, οἵτινες οὐδέποτε ἐλείψαν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἐν Ἰταλίᾳ, ἀγῶνες μεταξὺ Ἡρακλείας, Τορτσέλλου, Γράδου καὶ Μαλαμόκκου, ἀγῶνες κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῶν Φράγκων, τῶν Γόθων, τῶν Λογγοβάρδων, τῶν Ἑλλήνων, ὡχρὰ μὲν εἰκῶν τῶν διεξαγομένων μεταξὺ Γουέλφων καὶ Γιβελίνων ἐν τῇ ἡπειρωτικῇ Ἰταλίᾳ, ἀλλ' οὐχὶ ἄμειροι δριμύτητος. Πρὸ παντός ὅμως θαυμαστὸς ἦτο ὁ ἀγὼν αὐτῶν κατὰ τῆς θαλάσσης, οὗ ἕνεκεν ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν ἐτι χρόνων ἤρχισαν νὰ θεμελιώσωσι τὰς οἰκίας τῶν ἐπὶ πασσάλων καὶ ν' ἀνεγείρωσι προχώματα κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῆς θαλάσσης, καὶ νὰ κτιζῶσι γεφύρας ἀνὰ μέσον τῶν νησιῶν, ἐπενόησαν δὲ νέας μεθόδους πρὸς προμήθειαν τοῦ ὕδατος, τὰ περίφημα βενετικὰ φρέατα, ἅτινα χρονολογοῦνται ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἰδρύσεως τῆς Βενετίας, ἐξηκολούθησαν δ' ἔκτοτε μέχρι σήμερον. «Ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους, γράφει ὁ Ρωμανίν, καθίστα ἀναγκαίως παραδοξοτάτας ὑδραυλικὰς ἐργασίας»· οἱ δὲ ἀδιάλειπτοι ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν βαρβάρων κίνδυνοι κατέστησαν ἀναγκαίους νέους τρόπους ὀχυρώσεως τῶν διωρῶν, ἐφ' οἷς κυρίως διέπρεψεν ὁ Παρτετσιπάτσιος.

Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ὑπῆρχον ἄρχοντες εἰδικοί μεριμνῶντες περὶ τῆς ἀποξηράσεως τοῦ ἐδάφους· ἀπὸ τῶν χρόνων δὲ τοῦ Κασσιόδωρου ἤδη οἱ Βενετοὶ ἦσαν οἱ ἐπιτηδειότατοι πάντων περὶ τὴν ἀκτοπλοίαν. Κατὰ τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἐδέησε ν' ἀπολέσωσι πάσας τὰς ὀλιγώτερον χρησίμους πρὸς ἰδίαν αὐτῶν διατήρησιν ἰδιότητας, διεσώθησαν δ' ἐξ αὐτῶν οἱ ἀλκιμώτεροι καὶ οἱ συνετώτεροι. Ἐντεῦθεν ἡ βαθεῖα ἐκείνη φρόνησις ἢ χαρακτηρίζουσα τὰς πράξεις τῆς βενετικῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη χρόνων. ἦν θεωρῶ μείζονα καὶ τῆς ρωμαϊκῆς. Διότι ἐν Ρώμῃ ἡ ἰσχύς συχνάκις ἀνεπλήρου τὴν φρόνησιν, ἐνῶ ἐν Βενετίᾳ πάντοτε ἡ φρόνησις ἀνεπλήρου τὴν ἰσχύν.

Ε'. Ἡ γένεσις.

Ἄλλ' οὔτε ἡ ἐθνικὴ καὶ ἡ κλιματικὴ μίξις, οὔτε ἡ ἐκ τοῦ ἀγῶνος ἐπιλογὴ ἢ ἀπέβαινε ἴσως τόσο ὠφέλιμος εἰς τὴν Βενετίαν, ἐὰν δὲν ἤθελον ἀμφοτέραι συμπέσει ὁμοῦ κατὰ τὰ πρώτα αὐτῆς ἔτη, εἰς τὴν περίοδον τὴν ἀντιστοιχοῦσαν ἐν τῇ

χημείᾳ πρὸς τὴν στιγμὴν τῆς γενέσεως, ἐξ οὗ ὁ γηραιὸς κλάδος ἐγκεντρίσθεις ἐπὶ τοῦ νέου κατέστη καρποφόρος, ὅσον δὲν θὰ ἦτο ἐκάτερον τῶν δύο φυτῶν, ἐὰν ἔμενον κεχωρισμένα.

Ἐν τῷ περὶ τοῦ Πολιτικοῦ Ἐγκλήματος βιβλίῳ μου κατέδειξα ὅποιαν ἰσχυροτάτην ἐπενέργειαν κέκμηται ἡ στιγμὴ αὐτῆ τῆς γενέσεως ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τῶν λαῶν.

Αἱ τοπικαὶ ἐπιδράσεις, γράφει ὁ Σπένσερ, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπενεργοῦσι τὰ μέγιστα. Οὗτος εἶνε ὁ λόγος δι' ὃν τὸ κλίμα, λόγου χάριν, ὀλίγον ἐπιδρᾷ σήμερον ἐν Φλωρεντίᾳ. ἡ δὲ νοσημονεστάτη ἐκείνη φυλὴ δὲν παράγει πλέον ὡς ἄλλοτε μεγαλοφυεῖς ἄνδρας. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ καθολικὴ θρησκεία σήμερον τόσο ὀλίγον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἔσχε ἐπ' αὐτοῦ τηλικαύτην τεραστίαν σημασίαν. Διὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσης αἰτίαν ὁ ἐγκεντριμὸς τοῦ γένους παρήγαγε λίαν πρόωρον ἐξέλιξιν ἐν Πολωνίᾳ, ἐντὸς ὀλίγου ἐξαλειφθεῖσαν. Καὶ ἡ Ράβεννα ὡσαύτως ἐπάλαισε κατὰ τῆς θαλάσσης ὅσον καὶ ἡ Βενετία, ἔσχε καὶ αὐτὴ ἐγκεντρισμὸν ἑλληνικῶν καὶ βαρβαρικῶν φύλων, ἔσχε πλοῦτον καὶ ἐμπόριον· ἀλλὰ πᾶσαι αἱ αἰτίαι αὐταὶ δὲν συνήργησαν ἀπὸ κοινοῦ, οὔτε κατὰ τὸ στάδιον τῆς γενέσεως, ὅθεν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παραγάγωσι μεγάλα ἀποτελέσματα, ὅπως ἐν Βενετίᾳ.

[Ἐπεται συνέχεια]

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Οἱ Κινέζοι καὶ οἱ ποντικοί.

Κατὰ τινὰ ἀγγλικὴν ἐφημερίδα ὑγιεινῆς, ἡ συνήθεια τὴν ὅποιαν ἔχουν οἱ Κινέζοι νὰ τρώγουν τοὺς ποντικούς προέρχεται ἐκ φιλαρρεσκείας. Οἱ ποντικοὶ ἔχουν ἐπὶ τῶν τριχῶν τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἐπιρροὴν τὴν ὅποιαν ἔχουν τὰ καρόττα ἐπὶ τῶν τριχῶν τοῦ ἵππου. Χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καμμία ἐπιστημονικὴ ἐξήγησις, πρακτικῶς εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι οἱ ἵπποι τρώγοντες καθ' ἑκάστην μερίδα καρόττων ἀποκτῶσιν ἐξόχως στιλπνὸν δέρμα ὡς βελούδινον. Οἱ Κινέζοι, καὶ ἰδίως αἱ Κινέζαι, ἔχουν πεισθῆ ὅτι ἡ ποντικοφαγία ὄχι μόνον ἐμποδίζει τὴν πτώσιν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξωραίζει τὴν κόμην καθιστῶσα αὐτὴν λεῖαν καὶ ἀπαλήν.

Τὸ ἀνθρώπινον αἷμα.

Εἰς τὴν Ἑβδομαδιαίαν Γερμανικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἰατρικῆς ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως ἐπιστολὴ τοῦ ἱατροῦ Οὐλεμφουρτ, διὰ τῆς ὁποίας δηλοῖ ὅτι ἐφεύρε μέσον πρὸς ἀσφαλῆ ἀναγνώρισιν τοῦ ἀνθρώπινου αἵματος καὶ διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν ἄλλων ζώων. Ἡ μέθοδός του, λέγει, ἐπιτρέπει τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ αἵματος καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν πολλῶν ἡβδομάδων. Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Γερμανοῦ ἱατροῦ ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἱατροδικαστικὴν.

¹ Onghania : La basilica di San Marco 1888.

² Colph : La filiation génétique des écoles gothiques, 1882.

¹ Ἐν τῷ συγγράμματι: Il delitto politico etc.

Ἡ τροφή καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνθρώπου.

* Ἀγγλος ὑγιεινολόγος ἐκ μακρῶν ἐπισταμένων ἐρευνῶν συνάγει τὰ ἐξῆς συμπεράσματα περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς τροφῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος:

Ἀνθρώπος τρεφόμενος ἐπὶ μῆνας ἀποκλειστικῶς διὰ βοείου κρέατος καθίσταται ἀπαισιόδοξος.

Τὸ κρέας τοῦ ἀμνοῦ προξενεῖ μελαγχολίαν καὶ τοῦ μόσχου ἀδράνειαν καὶ ὀκνηρίαν.

Ἡ κατάχρησις τοῦ βουτύρου καθιστᾷ τὸν ἀνθρώπον φλεγματικόν. Τὰ μήλα ἀνακουφίζουν κατ' ἐξοχὴν τοὺς πνευματικῶς καταπεποιημένους δι' ἐργασίας ἀνθρώπους.

Ἡ μουστάρδα συντείνει τὰ μέγιστα εἰς ἐνίσχυσιν τῆς μνήμης.

Τὸ γάλα καὶ τὰ αὐτὰ συντείνουν μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς χάριτος.

Μακροβιότης ἡγεμόνων.

Ἡ βασίλισσα Βικτωρία εἶνε ἡ μόνη γυνή, ἡ ὅποια ἐβασίλευσεν ἐπὶ ἡμισυ αἰῶνα· ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν πολλοὶ ἐώρασαν τὴν 75ην ἐπέτειον τῆς βασιλείας των. Ἐπὶ κεφαλῆς τούτων φέρεται ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Γόρμ, βασιλεύσας ἐπὶ 80 ἔτη (855—935). Κατόπι ἐρχεται ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ΙΔ', βασιλεύσας 72 ἔτη. Τρίτος ὁ Ἀρόλδος Α' τῆς Νορβηγίας, ἀνεληθὴν εἰς τὸν θρόνον πενταετής. Ὁ Καρλομάγνος ἐβασίλευσεν 60 ἔτη.

Νοσηριὰ δειλῶν.

Ἡ «Ἐφημερίς τῆς Λωζάνης» δημοσιεύει τὸ ἐξῆς ἀξιωματικὸν παράδειγμα νοσηριῶν σκύλων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος ὁ κύριος δύο σκύλων καταληφθεὶς ὑπὸ χιονοστροβίλου εἰς τὰ ὄρη κατεχώσθη ἐντὸς τῆς χιόνος, ἀπέμεινε δὲ μόνη ἡ κεφαλὴ του ἐλευθέρα. Οἱ δύο σκύλοι ἐδοκίμασαν πρῶτον ν' ἀπαλλάξουν τὸν αὐθέντην τῶν ἀπὸ τὴν χιόνα, ἥτις παρέλυε τὰς κινήσεις του, ἀλλ' ἄφου ἐπέισθησαν ὅτι οἱ κόποι των εἶνε μάταιοι, ἐξεκίνησαν καὶ οἱ δύο ἀπὸ κοινοῦ τρέχοντες βρομαίῳ κάτω εἰς τὴν κοιλάδα πρὸς μακρινὸν χωρίον ὅπου κατῆκει ὁ ἀδελφὸς τοῦ παθόντος. Ἐντὸς μιᾶς ὥρας οἱ δύο σκύλοι διέτρεξαν διάστημα τετράωρον, φθάσαντες δὲ πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας ἤρχισαν νὰ ὠρῶνται. Δὲν ἠθέλησαν νὰ φάγουν, οὔτε ἐδέχθησαν θωπιεῖς, ἀλλ' ἐξηκολούθουν νὰ φανερῶνουν τὴν ἀνησυχίαν των τὸσον ζιωρᾶ, ὥστε ὑπωπευθῆσαν ὅτι ἐκτακτὸν τι συνέβη. Ὁδηγούμενοι ἀπὸ τοὺς σκύλους ἐξεκίνησαν πέντε-ἕξ κάτοικοι καὶ μετὰ ἑπτὰ ὥρων δρόμον ἐφθασαν εἰς τὸ μέρος τῆς καταστροφῆς. Οἱ σκύλοι προηγήθησαν καὶ τοὺς εὗρον προσπαθοῦντας διὰ τῶν φιλημάτων καὶ τῆς πνοῆς των νὰ ζωογονήσωσι τὸν λιπώθυμον κύριόν των.

Αἱ ἀπολαύσεις τῆς οὐδότηδος.

Περὶεργον ἄρθρον ἐδημοσιεύθη εἰς ἓν ἀγγλικὸν περιοδικόν. Θέμα ἔχει τὰς ἀπολαύσεις τῶν αἰσθητηρίων νεύρων, πολλὰ τῶν ὁποίων ἡμεῖς οἱ ἀνθρώποι ἀφήσαμεν μέχρι τοῦδε παρημελημένα καὶ ἀχρησιμοποίητα, ἐνῶ ἡδυνάμεθα νὰ τὰ ἐκμεταλ-

λευθῶμεν πρὸς αὔξησιν τῶν τέρψεων καὶ τῶν ἀπολαύσεών μας. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ τὰ καλλιεργήσωμεν καταλλήλως καὶ νὰ τὰ ἀναπτύξωμεν. Καὶ ἐξετάζει ἐν πρώτοις ὁ γράφων πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀσκήσωμεν τὴν . . . μύτην μας, ὥστε νὰ μᾶς παρέχῃ ἀγνώστους μέχρι τοῦδε ἡδονάς. Λέγει δέ: «Συχνὰ μέχρι τοῦδε ἔγεινε λόγος διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ὀσφραντηρίου νεύρου καὶ ἡ συναυλία ἀπὸ ὀσμᾶς ἀνοίγει νέους ὀρίζοντας εἰς τὰς ἡδονικὰς ἀπολαύσεις τοῦ μέλλοντος. Τὸ ὄργανον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκβάλλῃ τὰς διαφόρους ὀσμάς εἰς τὴν αἴθουσαν, εἶτε διαδοχικῶς εἶτε συγχρόνως, θὰ εἶναι βεβαίως καθὼς τὸ κλειδοκύμβαλον, τὸ ὁποῖον ἐκβάλλει τοὺς μουσικοὺς ἤχους. Καὶ δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν εὐκόλα παραχόρδους συνδυασμοὺς ὀσμῶν, ὡς λόγου χάριν ὀσμὴν σκόρδου καὶ ροδελαίου, ἐγκατεσπαρμένους εἰς τὴν θεικτικὴν ἀρμονίαν τῆς ὀσμῆς τοῦ λεμονίου καὶ τοῦ αἰγολήματος, καὶ νὰ πορισθῶμεν ἐκ τῶν συνδυασμῶν τούτων ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλητέραν ἡδονὴν διὰ τὴν μύτην. Μελωδία ἀπὸ εὐωδίας ἀνθέων ταχέως ἐναλλασσομένης, με ὑπόκρουσιν τῶν βαρυόσμων χορδῶν τῶν διαφόρων μοσχαίων ὄσμων, θὰ ἦτο ἐπίσης ἡδονικωτάτη. Καὶ οἱ τοιοῦτοι συνδυασμοὶ θὰ ἡδύναντο ἐπ' ἄπειρον νὰ πολλαπλασιασθῶσιν . . .» Ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν θεωριῶν τούτων λοιπὸν πρὸ ὀλίγων μετῶν ἐγένετο τοιαύτη ὀσμολογικὴ συναυλία. Ἐξετέλεσθη δὲ αὕτη με ἰδιαίτερον ὄργανον, κατεσκευασμένον ὡς ὄργανον δυτικοῦ ναοῦ, ἀπὸ τοὺς αὐλοὺς τοῦ ὁποῖου ἀνεδίδοντο ὀσμάι ἀντὶ ἤχων, με τὴν μεθοδικότητα, ὥστε οἱ ὀσφρανταὶ—κατὰ τὸ ἀκροαταὶ—παρηκολούθουν διὰ τῆς μύτης ὅλας τὰς φάσεις τοῦ «Γαμηλίου Ταξιδίου», ὡς ἐπιτυροφεῖτο ἡ παράδοξος ὀσμοσυμφωνία ἡ ἀνακρουομένη ἀπὸ τὸ περιεργότατον ἐκεῖνο ὄργανον.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Καταστροφή τῶν κορέων.

Οἱ κορέοι καταστρέφονται διὰ τοῦ ἐξῆς δηλητηριώδους ὑγροῦ:

Οἶνοπνεύματος	350 γραμ.
Ἀποστάγματος τερεβινθίνης	15 »
Καμφορᾶς	15 »
Ἄλγης ὑδραργύρου	5 »

Διὰ τῶν ὑγρῶν τούτων φαντίζονται ὄλαι αἱ σιγμαάδες ὅπου φωλεύουν οἱ κορέοι. Ἡ χρῆσις μικροῦ ψεκαστήρος συντελεῖ εἰς τὴν τελειοτέραν καταστροφήν.

Διατήρησις πορτοκαλίων.

Τὰ πορτοκάλια, καθὼς καὶ τὰ λεμόνια, διατηροῦνται ἐντὸς στεγνῆς ἄμμου, τοποθετούμενα εἰς κιβώτια. Τὸ μέρος ὅπου ἀποθηκεύονται δὲν πρέπει νὰ προσβάλλεται ἀπὸ ὑγρασίαν.